

Örebro Universitet
Institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete
Socionomprogrammet
Socialt arbete, C
C-uppsats, 15 högskolepoäng
Ht 2017

**Beaktandet av barnets vilja i tvister gällande
vårdnad, boende och umgänge:
-En kvalitativ analys av domar från Örebro Tingsrätt**

Studenter: Linn Alexandersson och Hanna Jäglin
Handledare: Björn Johansson

Beaktandet av barnets vilja i tvister gällande vårdnad, boende och umgänge: En kvalitativ analys av domar från Örebro tingsrätt
Linn Alexandersson och Hanna Jäglin
Örebro universitet
Institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete
Socionomprogrammet Socialt arbete, C
C-uppsats, 15 högskolepoäng
Ht 2017

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att undersöka på vilket sätt Örebro tingsrätt beaktar barnets vilja i sina domar gällande vårdnad, boende och umgänge. Studien grundar sig på en kvalitativ dokumentgenomgång, där 30 domar från år 2016 har studerats. En tematisk innehållsanalys har genomförts, i syfte att tolka och förstå domarna. Av studien framgår att tingsrätten endast beaktar barnets vilja i ett fåtal fall samt att barnets vilja har en påverkan på domslutet i ännu färre fall. Resultatet har analyserats med utgångspunkt i teorier kring begreppen ”barn” och ”barns rättigheter att komma till tals” som sociala konstruktioner. Av analysen framgår att de sociala konstruktioner som finns av barn, har en påverkan på sättet vilket barnets vilja beaktas av tingsrätten. I de fall där barnets vilja framkommer i domarna, uttrycks viljan med hjälp av ställföreträdare i form av socialsekreterare, föräldrar, andra anhöriga eller umgängesstöd. Barnet har således en sekundär ställning i den familjerättsliga processen. Den här studien ämnar följaktligen att uppmärksamma barns rättigheter i vårdnadstvister, för att på så sätt stärka deras rättsliga ställning. Det kan vidare tänkas vara av intresse för de socialsekreterare som arbetar med dessa frågor, att få en överblick av hur det socialrättsliga läget ser ut.

Nyckelord: Barnet, barns rättigheter, barnets vilja, vårdnadstvister, barnperspektiv, barnets perspektiv.

Beaktandet av barnets vilja i tvister gällande vårdnad, boende och umgänge: En kvalitativ analys av domar från Örebro tingsrätt
Linn Alexandersson och Hanna Jäglin
Örebro universitet
Institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete
Socionomprogrammet Socialt arbete, C
C-uppsats, 15 högskolepoäng
Ht 2017

Abstract

The objective of this study was to examine how the Swedish District Court in Örebro, takes the will of the child into consideration, regarding legal decisions during custody disputes. The study is based on a qualitative document review, containing 30 rulings from 2016. A thematic content analysis has been conducted, with the intention to comprehend and interpret the rulings. The results of the study demonstrate that the District Court only considers the will of the child in a few cases, and the consideration impacts the rulings in even fewer cases. The results have been analysed with childhood theories, where the social construction of children and their right to be heard has been emphasized. The analysis concluded that the social construction that the District Court retains, regarding children, has an impact on how the will of the child is taken into consideration. In all cases where the will of the child is expressed, it's done so by a representative of the child, such as a social worker, parent, relative, or custody support assistant. Hence, the child has a disadvantage in the custody process. This study has an objective to acknowledge the children's rights and opinions in custody disputes, as a way to strengthen their legal positions. Furthermore, it's plausible that it would be of interest for the Social workers whom encounter these issues, to gain a view of the sociolegal situation.

Keywords: Children, children's rights, children's voices, custody disputes, the perspective of the child.

Innehållsförteckning

Inledning	1
Problemformulering	1
Syfte och frågeställningar	2
Familjerättsprocessen i praktiken	2
Barnets vilja, en del av barnets bästa	3
Tidigare forskning	3
Barnets rättsliga ställning i familjerättsliga processer.....	3
Barnrättsperspektivet - aktörsperspektiv kontra skyddsperspektiv	4
2006 års vårdnadsreform och dess konsekvenser	5
Förtjänster kontra risker med att lyssna till barnets vilja	5
Barnets vilja vid separationer som innefattar en särskild problematik mellan föräldrar.....	6
Metod	6
Metodval.....	7
Informationssökning.....	7
Urval.....	8
Analysmetod.....	8
Metoddiskussion.....	9
Etiska överväganden	10
Teoretisk ram	11
Barndomssociologi	11
Barn och barns behov som sociala konstruktioner	12
Resultat och analys	13
På vilket sätt barnets vilja kommer till uttryck i domarna	14
På vilket sätt barnets vilja beaktas i domarna	15
Barnets vilja beaktas inte uttalat i domen.....	15
Barnets vilja beaktas uttalat, men det påverkar inte domslutet	16
Barnets vilja beaktas uttalat och det påverkar beslutet.....	17
Särskilda miljömässiga faktorer inom familjen	18
Egen problematik hos föräldrarna	19
Förekomst av våld i familjen.....	19
Summering av analys	20
Diskussion	20
Framtida forskning	24
Referenslista	25

Inledning

Varje år erfar uppskattningsvis 50 000 barn att deras föräldrar står mitt i en separation. Antalet ärenden som innefattar antingen vårdnadsutredningar utförda av familjerätten eller vårdnadstvister i tingsrätten har ökat dramatiskt, med 92% mellan åren 2006 och 2013 (Stiftelsen allmänna barnahus, 2013). Enligt svensk lagstiftning ska barnets bästa vara avgörande i mål som omfattar vårdnad, boende och umgänge. En viktig del av barnets bästa är att barnets vilja beaktas i frågor som berör denne (Kaldal, 2014). Trots en skärpt lagstiftning visar studier att barn sällan får komma till tals och att deras delaktighet och vilja inte tillskrivs någon avgörande betydelse i familjerättsliga processer. En svensk studie visar att barnets vilja endast diskuteras i 50 % av alla domar gällande vårdnad, boende eller umgänge (Röbäck, 2011). Barns rättigheter i rättsprocesser har under de senaste åren uppmärksammats allt mer i världen. I Sverige har lagstadgandet av barnets bästa i vårdnadsfrågor, haft en stor påverkan och utvecklat hur bedömningar och beslut idag fattas av aktörer inom familjerättsliga processer. I juli år 2006 lagstodgades att barnets bästa skulle vara avgörande i alla tvister rörande boende, umgänge och vårdnad. Därtill betonades att barnets vilja skulle väga tungt i sammanhanget. Bedömningen av barnets bästa skulle grunda sig i kunskap och beprövad erfarenhet. Innan denna reform fanns en uttalad gräns, att barn först vid tolv års ålder fick möjlighet att komma till tals. I dagsläget ska barnets mognad tillmätas en större vikt och åldersgränsen är således borttagen (a.a.).

Många av de barn vars föräldrar är involverade i mål som innefattar vårdnad, boende och umgänge, lever i prekära livssituationer. Det är inte ovanligt att deras livssituationer präglas av våld, övergrepp, missbruk eller någon annan form av svår social problematik (Röbäck, 2008). Det finns olika uppfattningar kring huruvida och på vilket sätt barnets vilja ska uppmärksammas, med avseende på barn som lever i dessa utsatta livssituationer (Fotheringham, Dunbar & Hensley, 2013). Vidare visar forskning att det finns olika faktorer som kan påverka sättet på vilket barn blir lyssnade till i familjerättsliga frågor. Till dessa hör bland annat lojalitetskonflikter hos barnet samt föräldrarnas påverkan på barnet i fråga (Warshak, 2003). Även vilken syn som finns på barn och barns rättigheter i den aktuella kontexten påverkar hur barnets vilja tas i beaktande. Bland annat görs en skillnad mellan det skyddande perspektivet på barn och barnet som en delaktig aktör. Efter att barnens rättigheter stärktes i 2006 års vårdnadsreform, kom barnet allt mer att ses som en aktör istället för ett objekt i familjerättsliga sammanhang. Reformen har bidragit till att barn i olika åldrar har fått möjlighet att få sin vilja hörd och beaktad. Barnets vilja har även fått möjlighet att vara avgörande för rättens beslut (Röbäck, 2011). Emellertid visar dock flera studier att det finns stora svårigheter kring beaktandet av barnets vilja i familjerättsliga tvister (Birnbaum & Saini, 2012; Warshak, 2003 & Röbäck, 2011).

Problemformulering

Då tidigare forskning betonar svårigheter kring beaktandet av barnets vilja i vårdnadstvister, har ett intresse väckts att inom ramarna för den här C-uppsats undersöka hur det rättsliga läget ser ut idag. De senaste åren har endast ett fåtal studier genomförts i Sverige på ämnet, vilket kan tänkas indikera att det finns kunskapsluckor beträffande den aktuella familjerättsliga situationen. Därför ämnar denna studie att utröna på vilket sätt tingsrätten i dagsläget tar barnets vilja i beaktande, i frågor gällande vårdnad, boende och umgänge. Vidare visar tidigare forskning att beaktandet av barnets vilja i familjerättsliga processer är beroende av vilken syn som finns på barn i den aktuella kontexten (Röbäck, 2011). Det kan därför vara av intresse att söka förståelse för på vilket sätt barnets vilja beaktas i tingsrätten, i förhållande till de sociala konstruktioner som finns kring barn. Tidigare forskning visar även att det är vanligt att barn

som befinner sig i mitten av familjerättsliga tvister ofta lever i utsatta familjesituationer (Röbäck, 2008). Det ter sig därför angeläget att undersöka om det finns särskilda miljömässiga faktorer i barnets liv, som har en påverkan på huruvida dess vilja blir uppmärksammas eller ej i tingsrätten.

Ett tydliggörande av det socialrättsliga läget kan tänkas vara av ett stort intresse för det sociala arbetet. Då socialsekreterare arbetar just utifrån de lagar som reglerar skyldigheten att beakta barnets vilja när de gör sina vårdnadsutredningar, kan det tänkas vara angeläget för dem att få en bild av hur domstolens förhållningssätt ser ut i praktiken. Vidare ämnar denna studie till att uppmärksamma barnets rättigheter vid vårdnadstvister och på så vis stärka deras ställning, vilket ytterligare motiverar studien. Då den här C-uppsatsen omfattas av ett samarbete mellan Örebro universitet och socialtjänsten i Kumla kommun i form av ett PUtC-avtal, avser denna studie att undersöka hur det socialrättsliga läget ser ut i Örebro län.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna empiriska studie är följaktligen att redogöra för på vilket sätt barnets vilja uttalat beaktas av Örebro tingsrätt i domar gällande boende, umgänge och vårdnad. Vidare syftar denna studie till att söka förståelse för tingsrättens beaktande av barnets vilja utifrån begreppen "barn" och "barns rättigheter att komma till tals", som sociala konstruktioner. Syftet mynnar således ut i följande frågeställningar:

1. På vilket sätt tog Örebro tingsrätt barnets vilja i beaktande i sina domar, gällande vårdnad, boende och umgänge under året 2016?
2. Hur kan tingsrättens beaktande av barnets vilja förstås i relation till begreppen "barn" och "barns rättigheter att komma till tals" som sociala konstruktioner?
3. Finns det några miljömässiga faktorer inom familjen som kan tänkas ha påverkan hur barnets vilja beaktas uttalat i domarna?

Familjerättsprocessen i praktiken

I de flesta fall kommer föräldrar överens på egen hand, i frågor gällande vårdnad, boende och umgänge. I de fall som föräldrarna är överens, kan de skriva avtal sinsemellan gällande dessa frågor. För att ett sådant avtal ska ses som giltigt, behöver det godkännas av socialnämnden. Det vinner laga kraft samma dag som ett sådant godkännande ägt rum. Ett sådant avtal utreds och godkänns i enlighet med 11 kap 1 i SoL och 6 kap. 17a § FB (Törnqvist, 2012). Dock finns ingen regel utan undantag. I de fall som föräldrar inte kommer överens, tillhandahåller socialtjänsten föräldrar med samarbetsamtal i enlighet med 11 kap. 3 § i SoL och/eller 6 kap. 18 § i FB. Syftet med samtalen är att hjälpa föräldrar att hitta sätt att lösa sin konflikt och finna lösningar i sin nya form av föräldraskap. Rent generellt är samarbetsamtalen frivilliga, dock har tingsrätten möjlighet att vid en muntlig förberedande förhandling (en inledande förhandling) förordna samarbetsamtal till föräldrar i konflikt. Om parterna tackar ja till detta, får målet bli vilande under tiden som samarbetsamtalen fortgår. Majoriteten av alla föräldrar som blir förordnade samarbetsamtal av domstolen, tackar ja till dessa. Ett skäl kan vara att ett nekande till samarbetsamtal, kan få domstolen att ifrågasätta ens lämplighet som förälder om man inte vill delta i den typen av samtal. Det bör tilläggas att domstolen endast förordnar samarbetsamtal om det är rimligt att tro att samtalen kan leda till framsteg för föräldrarna i processen. Det kan även finnas faktorer som helt utesluter samarbetsamtal. Hot, tidigare fysiskt våld mellan parterna eller tidigare misslyckade samarbetsamtal är exempel på sådana faktorer. Tingsrätten kan även förordna en medlare i enlighet med 6 kap. 18 § i FB, som under en period på maximalt fyra veckor, försöker hjälpa föräldrarna komma överens i frågan. Vidare kan tingsrätten begära ut en så kallad snabbupplysning från socialnämnden. Socialsekreterare på

familjerätten, gör då en mindre utredning över familjens nuvarande situation. Utredningen innefattar registerutdrag från socialregistret, samt registerutdrag från polismyndigheten i vissa fall. Under utredningen som görs i enlighet med 6 kap. 20 § i FB, hör familjerätten det berörda barnet/barnen om det anses lämpligt (a.a.).

I de fall som föräldrar inte kan komma överens i frågor gällande vårdnad, boende och umgänge överhuvudtaget, kan de göra ett yrkande i domstol för att få frågan avgjord. I början av den här processen kan domstolen fatta ett så kallat interimistiskt beslut i frågan, vilket är ett tillfälligt beslut i väntan på ett slutgiltigt domslut. Ett sådant beslut förblir gällande tills dess att ett nytt beslut fattas i frågan av tingsrätten, alternativt tills dess att parterna nått en överenskommelse i frågan på egen hand. De interimistiska besluten innefattar frågor om vårdnad och boende likväl som umgänge. Tingsrätten kan under den muntliga förberedelsen begära ut en utredning från socialnämnden, som får i uppgift att utreda frågan vidare. I så fall är det vanligen socialsekreterare vid familjerätten som utreder vårdnad, boende och/eller umgänesfrågan. Syftet med ett sådant förfarande är att familjerätten utreder och gör en bedömning gällande barnets bästa i frågan, så att tingsrätten har ett underlag för beslut när det väl är dags för huvudförhandling. En eventuell vårdnadsutredning, görs i enlighet med 6 kap. 19 § FB. Under utredningens gång ska utredare från familjerätten, träffa det aktuella barnet/barnen likväl enskilt som tillsammans med båda föräldrarna. Barnet ska under utredningen få möjlighet att berätta om sin livssituation. Om det anses lämpligt bör utredaren försöka få en uppfattning om barnets ståndpunkt i frågan och vidarebefordra denna till tingsrätten. Dock är det av vikt att barnet inte utsätts för påtryckningar att uttala sig i frågan eller "ta ställning i sak" (a.a., s. 97).

Barnets vilja, en del av barnets bästa

Artikel 12 i barnkonventionen betonar vikten av att tydliggöra barnets vilja som ett beslutsunderlag för vad som är barnets bästa. Det är därför en förutsättning att barnets vilja utreds och tas i beaktande för att kunna uttala sig om barnets bästa. Då barnet utifrån barnets perspektiv är den som bäst har kännedom om sin situation och besitter en förmåga att kunna framföra sin vilja har forskning framfört att barnets vilja bör ses som en del av barnets bästa inom rättsprocessen. Denna tanke finns även med i den svenska lagstiftningen där det i 6 kap 2§ FB fastslås "barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge" samt att "hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad" (Kaldal, 2014, s. 216-217).

Tidigare forskning

Följande avsnitt avser att ge en översikt av den forskning som finns, gällande hur barnets vilja beaktas i rättsliga tvister gällande vårdnad, boende och umgänge. Forskningen inkluderar studier kring barnets rättsliga ställning i vårdnadsprocesser, om risker kontra förtjänster med att lyssna på barnets vilja i dessa frågor, samt beaktandet av barns vilja vid separationer som innefattar våld mellan föräldrarna.

Barnets rättsliga ställning i familjerättsliga processer

Vad gäller barnets rättsliga ställning i familjerättsliga processer, har barnet i enlighet med 6 kap 2a § i FB rätt att få komma till tals i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Lagen föreskriver att "Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge (..) Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad". Det är vanligt förekommande att barns inställning i vårdnads- och umgänesmål inte framförs överhuvudtaget under rättsprocessen. En orsak till detta sägs vara att barnet i fråga, inte kommit upp i en ålder och mognad där dess vilja ska "tillmätas betydelse". När så sker har en viktig aspekt förbisett, då det finns en distinktion mellan att lyssna till barnet respektive att låta dess vilja ha avgörande

betydelse för utfallet. Att inte ta vara på den distinktionen, resulterar i att barns deltagande blir begränsat, vilket i förlängningen innebär att barns lagstadgade rätt att yttra sig i frågor som rör dem också blir begränsat (Röbäck, 2008). Ett sätt för domstolen att avgöra huruvida barn ska få komma till tals eller ej i umgänges- och vårdnadsfall är att använda sig av kronologisk ålder. På så sätt, kan beslutsfattare göra en enkel bedömning kring om barnet ska få komma till tals eller ej i tvistefrågan. Begreppet "mognad" kan sägas syfta till en viss känslomässig stabilitet hos barnet. Ett annat uttryck för mognad är att barnet är konsekvent i sina utsagor och inte ändrar uppfattning beroende vem som lyssnar. Ett sådant uppträdande, skulle visa att barnet inte uppvisar en tillräcklig mognad för att bli lyssnat till (a.a.).

Att barn har en rättighet att få sin vilja hörd innebär inte att barnet har en skyldighet att uttrycka sina åsikter, då barnet inte är part i ärendet. Vidare innebär det att eftersom barnet inte har en talerätt i den familjerättsliga processen har det inte heller ett krav på att uttrycka sin inställning. Istället får barnet en roll som ett "bevismedel" där denne har en rätt att få uttrycka sin vilja. Barnet får därmed en funktion att informera rätten om sin vilja och sin livssituation. Praxis innebär därmed att barnet är beroende av att parterna eller domstolen tar hänsyn till och beaktar dennes röst (Kaldal, 2014). Forskning visar att barnet på intet sätt är garanterat någon laglig rätt till att yttra sina åsikter (Heimer & Palme, 2015). Orsaken kan tänkas vara att barnets föräldrar är de direkta klienterna, vilket i praktiken ger barnet en sekundär status i rättsprocessen. I Sverige har föräldrarna traditionellt sett en stark ställning på grund av det svenska sociala arbetet utformning, som betonat hela familjen snarare än det enskilda barnets behov av skydd. Det här synsättet motsätter sig barnets rättigheter utifrån barnkonventionen där barnets rättigheter istället trumfar föräldrarnas rättigheter (a.a.). Vidare visar forskning att barns röster i vårdnadstvister i mångt och mycket formas av vuxenvärldens förhållningssätt, där barnets röst antingen betonas eller hålls tillbaka. I de fall som barnets röst hålls tillbaka kan detta vara av välvilja, i ett försök att skydda barnet ifråga. Emellertid är barn generellt sett angelägna om att få uttrycka sin vilja samt bli informerade om den aktuella situationen, trots vuxenvärldens försök att begränsa och skydda barnet i vårdnadsprocessen. Vidare har barn i regel en förståelse inför faktumet att det finns en diskrepans mellan att få uttrycka sin vilja, kontra att viljan i sig blir den avgörande faktorn för utfallet i vårdnadsålet. En annan viktig aspekt att ta hänsyn till är att inte alla barn har en önskan att få uttrycka sin vilja i vårdnadsprocessen, vilket givetvis måste respekteras. Det åligger således de professionella att utvärdera hur barnet känner kring sitt eventuella deltagande i varje enskilt fall (Birnbäum & Saini, 2012).

Barnrättsperspektivet - aktörsperspektiv kontra skyddsperspektiv

Mänskliga rättigheter handlar i grunden om de samhällsmässigt erkända rättigheter som människor besitter och som på något sätt anses värda att skyddas, av de övriga samhällsmedlemmarna. Dessa rättigheter ska omfatta alla samhällsmedborgare, på lika villkor. En sådan mänsklig rättighet är "barnets rätt till omvårdnad, trygghet och god fostran" vilken finns reglerad i 6 kap. 1§ i FB och ska skyddas av barnets föräldrar (Singer, 2012, s. 39). Ett viktigt perspektiv på rättigheter i sammanhanget, är det så kallade viljeteoretiska perspektivet. Perspektivet syftar till individens egen vilja, i förhållande till att få sina rättigheter uppfylla kontra att avstå från de rättigheter som man har i egenskap av människa. Ett viljeteoretiskt perspektiv tenderar att bli problematiskt när barns rättigheter diskuteras, då barn i regel inte anses ha en tillräcklig kapacitet att de facto tillämpa sina mänskliga rättigheter. I ljuset av detta blir det någon annan som måste utöva barnets rättigheter i dess ställe, och ta till vara på dem på ett för barnet fördelaktigt sätt. Vidare reduceras i regel barns rättigheter till "barns bästa", vilket i sin tur definieras av vad beprövade erfarenheter respektive vetenskap beskriver som bra för barnet. I ljuset av detta är det av vikt att barnets bästa blir uppfyllt utan att beslutsfattarna gör avkall på barnets säregna ställning som innehavare av rättigheterna som

behandlas. Sammanfattningsvis innebär ett barnrättsperspektiv att det eftersträvas en balans mellan att tillhandahålla barnets skydd samtidigt som barnet ses på som "en kompetent individ med växande förmåga att själv förfoga över sina rättigheter" (a.a., s. 41).

2006 års vårdnadsreform och dess konsekvenser

År 2006 gjordes en stor lagändring i föräldrabalken gällande frågor om vårdnad, boende och umgänge. Huvudsyftet med denna lagändring var att stärka barnets rättsliga ställning och befästa barnperspektivet (Socialstyrelsen, 2011). Att inta ett barnperspektiv handlar om att vid bedömningar och beslut överväga om handlingarna berör barnet och i så fall i vilken utsträckning. Det innebär att sätta barnet i centrum vid frågor som rör denne, vilket skall införlivas och visa sig både i attityd, kunskap och arbetssätt (SOU 2017:6). Vidare görs detta genom att sätta sig in i barnets situation och se verkligheten ur dennes ögon, i syfte att analysera de möjliga konsekvenser ett beslut kan få. Det handlar om att se barnet som en "expert" på sin verklighet samt att barnet är den som vet mest om dennes egen situation. 2006 års reform innebar att barnets bästa skulle vara det avgörande i varje enskilt beslut i dessa ärenden i enlighet med 6 kap 2 a § FB. Inga andra intressen, som exempelvis rättvisa mellan föräldrarna eller föräldrarnas behov kan därmed gå före vad som är bäst för barnet. Utifrån detta kom också barnets rätt att komma till tals att tillmätas en större betydelse. Till exempel ska socialnämnden när det bedöms vara lämpligt, nu även tala med barn innan en snabbupplysning lämnas till tingsrätten. Tidigare krävde lagen enbart att socialnämnden skulle höra barnets vilja vid utredningar gällande vårdnad, boende och umgänge. Lagändringarna som skedde benämns ofta som "2006 års vårdnadsreform" i litteratur (Socialstyrelsen, 2011). Vårdnadsreformen bidrog också till att tvister om vårdnad, boende och umgängen idag avgörs i allmänna domstolar och inte förvaltningsdomstolen vilket tidigare var fallet (SOU 2017:6).

Forskning visar att 2006 års vårdnadsreform bidrog till en förändring gällande barnets rättsliga ställning i vårdnadsfrågor (Röbäck, 2011). Barnets ställning har efter reformen blivit stärkt i den mening, att barnet alltmer fått en aktörsroll till skillnad från den tidigare rollen som objekt. I förlängningen har detta inneburit att barn oberoende av ålder, fått en större möjlighet att få sin vilja beaktad likväl som viljan blir avgörande i rättens beslut. Emellertid visar samma studie att barnets vilja endast nämns i hälften av de domar som undersökts. Orsakerna till detta tros dels bero på faktorer såsom barnets kön och ålder och dels på en osäkerhet från rådmännens sida på huruvida barnet påverkats av sina föräldrar eller ej. En ytterligare orsak till att barnets vilja inte nämns, framhålls vara en hänsyn till barnen likväl som de olika parterna i tvisten. På så vis tar rätten ett ansvar för att barnets vilja tas i beaktande samtidigt som det skyddas i egenskap av aktör. Vidare innebär barnets delaktighet ett skydd på så vis, att barnet får möjlighet att delge rätten viktig information om sin livssituation och eventuella risker i den. Den här typen av hållning innebär att barnet ses som en skyddad aktör, vilket öppnar för att skyddsperspektiv och aktörsperspektiv inte behöver motsäga varandra (a.a.).

Förtjänster kontra risker med att lyssna till barnets vilja

Enligt tidigare forskning finns det både för- och nackdelar med att lyssna på barn i frågor gällande vårdnad, boende och umgänge. Att ta till vara på barnets röst kan uppmärksamma beslutsfattare på barnets behov, känslor och åsikter, vilket i förlängningen kan underlätta barnets anpassning till den nya livssituationen efter föräldrarnas separation. Tillvaratagandet av barnets röst behöver med nödvändighet inte innebära att det blir avgörande i besluten. Att lyssna till barnets vilja visar emellertid att dess röst värdesätts då det får vara delaktigt i ett viktigt beslut. En ytterligare aspekt är att barn gynnas av att få vara delaktig i beslut som rör dem. Forskning visar att barn till föräldrar som separerat kan känna sig maktlösa och bör därför få vara med i beslutsprocessen. På så sätt möjliggörs att barn får känna sig som aktiva aktörer

istället för passiva aktörer i vårdnadsprocessen, vilket kan bidra till att barnet stärks och lättare kan hantera de negativa erfarenheter och känslor som kan uppstå i en separationsprocess (Warshak, 2003)

Forskning visar även att det per automatik uppstår olika risker genom att höra barnets vilja. Det är därför av vikt att förstå att barnets vilja inte nödvändigtvis innebär barnets bästa. Problem kan uppstå då professionella aktörer tänker att barnets ord, tankar och åsikter består av en ”absolut sanning”, eftersom barnet vilja kontinuerligt kan påverkas av den aktuella familjesituationen. Barnets åsikter kan således vara tillfälliga, övergående och skiftande. Viljan kan även påverkas av vad barnet tänker att de enskilda föräldrarna vill höra, vilken kan synliggöras när ett barn uttrycker starka åsikter om den aktuella situationen. På så sätt riskerar en relation som byggts upp barn och förälder emellan, under en lång tid att raseras av en enskild isolerad händelse. Vidare kan föräldrar på olika sätt utöva inflytande över sina barn och ju mer barnet pressas till att uttrycka sin vilja, ju större risk finns det att barnet kan påverkas i en viss riktning. Till exempel kan den ene föräldern tala illa om den andre föräldern och således förändra barnets upplevelse av denne. I förlängningen kan dessa risker medföra att barnet fråntas sin ”genuina” vilja och istället blir det den förälder med mest inflytande över barnet som färgar barnets röst med sin vilja. En ytterligare risk med att låta barn uttrycka sin vilja i vårdnadstvister, kan vara om barnets vilja går emot det beslut som fattas. En sådan situation skulle kunna medföra att barnet upplever att ingen lyssnar till det och att dess vilja inte har någon betydelse i slutändan (Warshak, 2003).

Barnets vilja vid separationer som innefattar en särskild problematik mellan föräldrar

Barn som har föräldrar vilka tvistar om vårdnad, boende och/eller umgänge, lever inte sällan under förhållanden som kantas av social problematik. Problematiken kan bland annat innefatta företeelser såsom våld, missbruk och övergrepp. Forskning visar att när våld är involverat i familjesituationen hamnar barnet ofta i kläm. I dessa situationer används barnet ofta som ett verktyg av våldsförövaren, för att utöva makt, hota och utnyttja den individ som är offret i sammanhanget. Ofta förskjuts fokus från barnet och dess behov då föräldrarna är upptagna med uttrycka vem som har sagt och gjort vad i konflikten. Våldspräglade separationer mellan två föräldrar är således en hög riskfaktor för barnen. Vidare visar forskning att barnen, till skillnad från vad vuxenvärlden tror, de facto har en god känsla för vad som är i deras bästa intresse i den här typen av konflikter. Det finns även ett intresse hos barnen att uttrycka sin vilja och att viljan i sig kan fungera som stärkande av barnets självkänsla, egenkontroll och därmed fungera som en skyddsfaktor för barnet. Dessa fördelar av att barn får uttrycka sin vilja motargumenteras av individer som erhåller ett perspektiv om barnets bästa. Ur ett sådant perspektiv ses de vuxna som de som vet bäst i frågan och därmed bör fatta beslut kring barnets situation. Utöver detta riskerar barn att ta emotionell skada av att vara direkt involverade i processen. Barn kan inte alltid veta vad som är bäst för dem då de kan vara utsatta för press och påverkan av föräldrarna i dessa situationer. Sammanfattningsvis är det av vikt att barnets bästa integreras med barnets röst i den rättsliga processen där båda perspektiven tillmäts betydelse (Fotheringham, Dunbar & Hensley, 2013).

Metod

I det här avsnittet presenteras hur uppsatsförfattarna gått tillväga vid utförandet av studien. För att läsaren lätt ska kunna orientera sig i uppsatsförfarandet, struktureras avsnittet upp i vägledande rubriker. I avsnittet motiveras bland annat valet av datainsamlingsmetod, urval och analysmetod. Vidare beskrivs olika metodologiska och etiska överväganden för att tydliggöra hur uppsatsförfattarna har resonerat kring dessa aspekter.

Metodval

Den metod som ligger till grund för denna studie är en kvalitativ dokumentgenomgång, vilken valdes på basis av den aktuella problemformuleringen. En kvalitativ dokumentgenomgång anses vara relevant då studiens syfte är att undersöka på vilket sätt barnets vilja beaktas i domar gällande vårdnad, boende och umgänge. Då betoningen i studien ligger på att söka förståelse för beaktandet av barnets vilja samt vilka faktorer som kan påverka detta, ses den kvalitativa metoden som adekvat. Metoden möjliggör att forskaren kan arbeta tolkningsinriktat vilket medför att forskaren får en djupare förståelse för hur verkligheten är beskaffad (Bryman, 2011). Då uppsatsförfattarna ämnat att tillgodogöra sig en överskådlig likväl som djupgående bild, av på vilket sätt barns vilja tas i beaktande i vårdnadsdomar, upplevdes metoden som ändamålsriktig. En kvalitativ dokumentgenomgång har även inneburit att domarna har kunnat tolkas på djupet i olika omgångar, vilket möjliggjort en djupgående analys. Vidare valdes metoden även på grund av att den ger en större översikt av det socialrättsliga läget, än till exempel ett fåtal intervjuer med de rådmän som dömer i vårdnadsfall. Ett medvetet val har även gjorts att inte undersöka de vårdnadsutredningar som representerar barnets vilja och utgör underlag för rådmännens beslut. Valet har gjorts utifrån att domhandlingar ger en bild av hur barnets vilja uttalat beaktas i det slutgiltiga beslutet, vilket familjerättens vårdnadsutredningar inte ger. Å andra sidan innebär en genomgång av domar att det inte är möjligt att studera hur processen innan domen sett ut, då det inte går att veta hur rådmännens resonerat innan domhandlingarna skrivits i sin slutliga form. Det är alltså inte möjligt att studera någonting annat än just det som är uttalat i domhandlingarna. Detta faktum är något som diskuteras vidare under rubriken metoddiskussion.

Informationssökning

Den litteratur som ligger till grund för avsnittet "tidigare forskning", har samlats in genom en systematisk litteraturgenomgång som ägde rum den 171107. De databaser som användes var Social Services Abstracts och Sociological Abstracts. Databaserna valdes då de tillhandahåller artiklar från fältet socialt arbete, vilken ligger till grund för studien. Ett sökkriterium för den systematiska litteraturgenomgången var ett tidsspann mellan år 2003-2017, i syfte att minska risken för inaktuella artiklar. Ett annat kriterium var att endast välja artiklar skrivna på svenska och engelska, vilka är språken som uppsatsförfattarna behärskar. Utöver det söktes endast artiklar som är "peer reviewed", i syfte att säkerställa kvalitén på artiklarna. Till en början testades olika sökord för att skapa en översikt kring vilka av dessa som gav lämpligast träffar, utifrån det ämne vi eftersökte. Bland annat testades "Child" "Voice" och "Custody" samt "Child, "Will" "Custody case". Dessa sällades senare bort då de gav för breda sökresultat, där flertalet artiklar var irrelevanta och berörde andra ämnesområden. De slutgiltiga sökorden som användes för de båda databaserna var: "Children's voices" och "Custody disputes", vilka kombinerades med varandra. Sökorden gav i Social Services Abstracts 80 träffar och i Sociological Abstract 220 träffar. För att bredda sökningen och även generera nationell likväl som internationell litteratur, användes sökmotorn Primo med svenska sökord. Då de ovanstående sökorden på svenska inte gav relevanta träffar, begränsades sökorden ytterligare. De slutgiltiga sökorden i databasen Primo var: "Barnet i vårdnadstvister", vilket gav nio träffar. Även här valdes tidsspannet år 2003-2017. Beträffande alla de sökningar som gjorts, har ett exklusionskriterium varit att välja bort enskilda uppsatser på kandidat-, magister- och masternivå. Även detta gjordes i syfte att säkerställa kvalitén på litteraturen. Utifrån de sökträffar som hittades, utgallrades artiklar som inte ansågs relevanta för studien, till exempel sådana som behandlade andra ämnesområden än de som innefattas av den aktuella problemformuleringen. Vidare har uppsatsförfattarna inhämtat information om familjerättsliga processer samt lagar och regler, för att kunna främja den analys av domar som gjorts. Då en

text ofta har specifika syften och inte helt kan avspegla verkligheten, är det av vikt att skapa förståelse för den specifika kontexten i vilken texten är producerad (Bryman, 2011).

Urval

Den datainsamlingsmetod som ligger till grund för studien är en insamling av domar som rör tvister gällande vårdnad, boende och umgänge under året 2016. Den urvalsmetod som använts i den här studien är ett målinriktat urval. Urvalsmetoden syftar till att skapa ett samspel mellan urvalet och studiens problemformulering (Bryman, 2011). Insamlingen ägde rum 171107, då även ett urval gjordes gällande vilka av dessa 104 domar som skulle vara underlag för studien. Till en början gjordes en avgränsning där domar som inkluderade barn under fem år uteslöts. Avgränsningen är baserad på den ungefärliga åldern då familjerätten börjar höra barn i vårdnadsutredningar (SOU 2005:43). Vidare valdes en övre åldersgräns på 18 år, vilket motiveras av att barnet då är myndigt enligt föräldrabalkens (1949:381) 9 kap. 1§. Efter den första utgallringen återstod 81 domar, vilka innefattade både domar som enbart avhandlade vårdnadsfrågan kontra domar som avhandlade frågor om både vårdnad, boende och/eller umgänge. Utifrån studiens syfte och problemformulering valdes de domar som innefattar vårdnad, boende och/eller umgänge, vilka var 30 stycken till antalet. De domar som enbart gällde vårdnad exkluderades ur undersökningen med resonemanget att vårdnadsfrågor inte behandlar barnets vilja i lika stor utsträckning. Tingsrätten tydliggör detta i mål T 348-15 där rådmannen har argumenterat för att barnets vilja inte tillmäts lika stor betydelse i vårdnadsfrågor, då dessa frågor inte handlar om barnets vardag i samma utsträckning som frågor gällande boende eller umgänge.

Analysmetod

För att tolka de domar som ligger till grund för denna studie har en tematisk innehållsanalys genomförts. Vid denna typ av analys är huvudfokus att finna centrala teman i texten (Bryman, 2011). I och med tematiseringen av domarna har frågor ställts i syfte att fungera som ett stöd, samt för att få en överblick över materialet. Frågorna ska fungera som ett verktyg i analysen och är avgörande för att kunna göra en hållfast textanalys (Widén, 2015). De frågor som ställdes handlade bland annat om hur barnets vilja uttrycktes i domen, om våld nämndes i domen, vilken ålder och vilket kön barnet/barnen i tvistemålet hade, vilket utfall målet fått samt om rådmannens beslut gått i linje med den vilja barnet uttryckt. Analysen har varit av abduktiv karaktär där det funnits en växelverkan mellan innehållet i domarna respektive de teorier som använts, för att förklara på vilket sätt barnets vilja beaktas. Abduktion innebär att "jämförelser och tolkningar" görs av materialet, vilket i sin tur leder fram till olika mönster (Fejes & Thornberg, 2015). I den här studien har dessa mönster resulterat i olika kategorier. Kategoriseringen har således bidragit till att detaljerad information kunnat reduceras i domarna till dess huvudsakliga mening. Detta sätt att analysera lyfts av Kvale och Brinkmann (2014) som menar att kategorisering med fördel kan användas för att strukturera upp materialet. Kategoriseringen kan ske likväl i förväg som under analysens gång. Fördelen med tillvägagångssättet är att det möjliggör en översikt av en stor mängd material samt kan förenkla analysen (a.a.). De tre huvudsakliga kategorierna som utvecklats i denna studie är: *Barnets vilja beaktas inte uttalat i domen, barnets vilja beaktas uttalat men det påverkar inte domslutet* samt *barnets vilja beaktas uttalat och det påverkar beslutet*. I kategorin där barnets vilja inte beaktas uttalat i domen, faller de domar där rådmannen inte uttalat argumenterar för att barnets vilja har tagits i beaktande i domskälen. I den andra kategorin som innefattar att barnets vilja beaktas uttalat men inte påverkar domslutet, faller de domar där rådmannen nämner att denne har tagit barnets vilja i beaktande men att denna vilja inte uttalat påverkar beslutet. Den sista kategorin där barnets vilja uttalat beaktas och även påverkar beslutet, inkluderar domar där rådmannen har nämnt att barnets vilja har tagits i beaktande och uttalat att viljan har påverkat beslutet. Att

barnets vilja påverkar beslutet betyder i detta sammanhang att rådmannen uttalat beskriver att barnets vilja uttalat påverkar beslutet samt att barnets vilja går i linje med rådmannens beslut.

Vidare har en explorativ ansats använts för att undersöka vilka bakomliggande faktorer som kan tänkas finnas gällande hur barnets vilja tas i beaktande av rådmännen. Under läsningen av domhandlingarna framträdde särskilt två huvudsakliga faktorer som samverkat med på vilket sätt barnets vilja tagit i beaktande, vilka var våld och egen problematik hos föräldrarna. Faktorerna kommer att presenteras närmare i resultat och analysdelen. Ett explorativt förhållningssätt förespråkas av Bryman (2011), som framhåller att det är av vikt att arbeta tolkande vid tematiska analyser, då det kan finnas bakomliggande teman i texten som inte är direkt observerbara. Beträffande de resultat som analyserats har uppsatsförfattarna till sin hjälp använt sig av teorier och begrepp som ansågs vara relevanta för studien, vilka inspirerats av det aktuella forskningsläget. Dessa redogörs vidare för i avsnittet ”teoretisk ram”.

Metoddiskussion

I syfte att uppnå en hög kvalitet på studien, har särskilt begreppet tillförlitlighet haft i åtanke genom arbetets gång. Begreppet tillförlitlighet kan sägas utgöras av fyra kriterier, trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och en möjlighet att styrka och konfirmera (Bryman, 2011). Samtliga kriterier har beaktats inom ramarna för denna studie.

Inledningsvis har en svårighet i processen varit att säkerställa att det som sägs vara barnets vilja i domarna faktiskt är just barnets vilja. Barnets vilja uttrycks alltid genom en sekundär källa, i form av ställföreträdare såsom socialsekreterare eller anhöriga. Det är därför inte möjligt att säkerställa huruvida det som uttryckts vara barnets perspektiv, verkligen är dess autentiska vilja fullt ut. Utifrån detta kan förstås att trovärdigheten av studien kan påverkas. Trovärdighet handlar om att forskaren kan säkerställa att analys och resultat verkligen motsvarar den sociala verklighet som har studerats (Bryman, 2011). En ytterligare försvårande aspekt vad gäller barnets vilja, är att socialsekreterare aldrig frågar barnet rakt ut om dess vilja i familjerättsutredningar. Anledningen är att barnet aldrig direkt ska behöva ta ställning i sakfrågan (Törnqvist, 2012). Det skulle kunna leda till att barnet inte heller direkt uttalar sin vilja, vilket också kan sägas ha en påverkan på trovärdigheten. Ovanstående svårigheter är faktum som inte går att påverka, då rättsprocessen i Sverige ser ut som den gör. De har dock funnits med i åtanke hos uppsatsförfattare under hela genomförandet av studien. Genom att ha intagit ett reflekterande förhållningssätt angående detta och tydliggjort löpande i texten hur verklighetens ser ut, har ett försök gjorts att stärka studiens kvalitet.

En annan aspekt som är viktig att poängtera, är att domhandlingar skrivs inom ett specifikt fält med olika aktörer som har särskilda sätt att förhålla sig i olika frågor. Aspekten innebär att de dokument som dessa aktörer producerar, tolkas och skrivs i ljuset av de regler och normer som finns inom det juridiska fältet (Johansson, 2001). Av de domar som uppsatsförfattarna studerat, är det inte möjligt att avläsa hur mycket av barnets vilja som framkommit för rådmännen i processen. Orsaken till detta är att de vårdnadsutredningar som representerar barnets vilja och utgör underlag för rådmännens beslut, inte framgår i sin helhet utav domarna. Därför kan de domar som studerats endast läsas i ljuset av den kontext som de producerats. Analysen i studien grundar sig således endast i det som uttryckts vara barnets vilja i domarna. Detta är någonting som är viktigt både för uppsatsförfattare och läsare att ha i åtanke då detta faktum kan innebära kunskapsmässiga luckor kring huruvida rätten tagit barnets vilja i beaktande eller ej. Det finns en möjlighet att rådmannen tagit barnets vilja i beaktande utifrån den vårdnadsutredning som socialnämnden inkommit med till tingsrätten, men att detta inte uttalas i domhandling. Det här är någonting som uppsatsförfattarna tagit hänsyn till genom att syftet med uppsatsen varit

att studera hur barnets vilja uttalat beaktas i domarna. Ett sätt att överbrygga ovannämnda kunskapsluckor hade kunnat vara att komplettera studien med intervjuer med rådmän på Örebro tingsrätt. Dock har detta inte varit möjligt inom ramarna för en C-uppsats, med avseende på både tid och vad som är praktiskt möjligt.

Vidare har uppsatsförfattarna genom hela studien erhållit ett kritiskt förhållningsätt till teori och empiri. Detta i försök att uppnå en hög pålitlighet i studien. Pålitlighet innebär att inta ett granskande förhållningssätt under hela studiens gång. Till detta hör att forskaren är transparent och tillhandahåller läsaren med information om alla delar av forskningsprocessen (Bryman, 2011). I denna C-uppsats har ovanstående tagit sig uttryck genom att studien har presenterats på ett utförligt sätt där det detaljerat går att följa hur uppsatsförfattarna gått tillväga. I försök att stärka pålitligheten har även ett granskande förhållningssätt erhållits då teorier och metoder valts ut för studien.

En aspekt som uppsatsförfattarna har tagit hänsyn till under studiens gång, är att när den sociala kontexten ständigt förändras påverkas även det sociala arbetets karaktär. Till exempel påverkar både lagar och normer utförandet av det sociala arbetet. Eftersom studien har en viss kontextbundenhet i form av lagar och normer, kan det tänkas att även resultaten till en viss del är beroende av tid och rum. Det är svårt att göra ett ställningstagande kring huruvida resultaten skulle kunna överföras till andra kontexter, då den sociala kontexten är varierande beroende på tid, miljö och aktuella normer. Vad gäller överförbarhet, handlar begreppet om huruvida resultaten är överförbara till en annan miljö eller inte (Bryman, 2011). Att göra studien överförbar är dock inte ett övergripande syfte med denna C-uppsats, däremot finns en förhoppning att uppsatsen ska kunna ge en överblick om det socialrättsliga läget. En sådan överblick skulle kunna tjäna socialsekreterare i samtliga delar av landet. För att stärka studiens tillförlitlighet har en detaljerad beskrivning av studiens kontext gjorts. En redogörelse för familjerättsprocesser samt aktuell lagstiftning har betydande del i texten. En utförlig beskrivning av problemområdets kontext medför att läsaren blir utrustad med en förståelse som möjliggör att denne kan avgöra i vilken utsträckning studien är överförbar till en annan kontext (Bryman, 2011). Utifrån detta kan det förstås att bedömningen kring studiens överförbarhet ligger i händerna på läsaren.

Etiska överväganden

All forskning som innefattar människor i utsatta livssituationer involverar känsliga aspekter, i synnerhet när forskningen berör barn. Det har därför varit av största vikt att i denna studie göra noggranna överväganden gällande tillvägagångssätten som använts. En viktig aspekt är att enbart inhämta och använda information som är av relevans för att kunna besvara studiens syfte och frågeställningar (Kvale & Brinkmann, 2017). Vid insamlandet av domar gjordes därför ett väl genomtänkt övervägande kring vilka domar som var av värde för studien. För att kunna bibehålla en god forskningsetik under studiens gång, har hjälp tagits av Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Principerna utgörs av informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. *Informationskravet* handlar i korthet om att deltagarna i studien ska få information om syftet med undersökningen, att det är frivilligt att delta i studien samt att deltagarna får avbryta undersökningen om och när de så önskar. *Samtyckeskravet* innebär i huvudsak att de som utför studien bör inhämta samtycke från dem som deltar i studien. Det innefattar även samtycke från vårdnadshavare med avseende på deltagare som är under 15 års ålder (Vetenskapsrådet, 2017). Dessa två principer har varit problematiska att ta hänsyn till inom ramarna för denna studie. Anledningarna till detta är att det material som ligger till grund för denna studie utgörs av offentliga domar. Det har där inte funnits någon kontakt mellan uppsatsförfattare och de som domarna avser. Då offentlig data

har använts i studien blir offentlighetsprincipen aktuell i sammanhanget. Principen ger alla samhällsmedborgare möjlighet att få en inblick i de myndigheter som arbetar i offentlig regi (Sveriges domstolar, 2017). På så vis möjliggör svensk lagstiftning att uppsatsförfattarna i och med denna studie kunnat granska domar och därmed kunnat lyfta betydande aspekter av det sociala arbetet. Eftersom domarna som innefattar frågor gällande vårdnad, boende och umgänge utgör känslig information om människorna som berörs, har särskilda överväganden behövt göras. Förhållningsättet betonas även av Lindgren (2012) som menar att när studier innefattar individer som inte kunnat ge sitt samtycke till deltagande, är det särskilt viktigt att reflektera kring konsekvenserna som studien skulle kunna innebära för dem. Vidare innebär denna studie ett särskilt ansvar då den innefattar barn i utsatta livssituationer. I ljuset av detta har ett utilitaristiskt förhållningssätt intagits, då en väl genomförd studie skulle kunna innebära ett flertal förtjänster för socialt arbete samt de individer som omfattas av det. Studien belyser bland annat på vilket sätt barnets vilja beaktas i mål som innefattar vårdnad, boende och umgänge, vilket kan tänkas gynna aktörer inom familjerätten samt stärka barns ställning i familjerättsliga processer.

Att förhålla sig till *konfidentialitetskravet* innebär att skydda studiens deltagare genom att de aidentifieras samt att deras personuppgifter förblir icke kända (Vetenskapsrådet, 2017). Under denna studie har det varit särskilt angeläget att förhålla sig till detta krav då deltagarna varken har fått information om studien eller gett sitt samtycke till den. Det åligger således uppsatsförfattarna att se till att deltagarnas identiteter är och förblir aidentifierade. För att uppnå detta har domarna förvarats på ett sådant sätt att ingen obehörig haft tillgång till dem samt att uppsatsförfattarna genomgående har aidentifierat alla domar och de personer som omfattas av dem. En bedömning som gjorts är att ålder och kön på de barn som studien innefattar inte skulle avslöja deras identitet, varpå ett ställningstagande har gjorts att inte osynliggöra detta. Det fjärde kravet, *nyttjandekravet*, handlar om att materialet som samlas in enbart ska användas för studiens ändamål och inte "kommersiellt bruk eller andra icke vetenskapliga syften" (a.a.). Kravet uppfylls då denna studie inte har några kommersiella avsikter. Inte heller avses uppgifterna att användas i några andra sammanhang. Sammanfattningsvis har författarna till denna studie gjort samtliga etiska överväganden i syfte att erhålla en god forskningsetik.

Teoretisk ram

Vad gäller teoretiska verktyg inom ramarna för den tidigare forskningen som tagits upp, använder sig flertalet studier av barndomssociologi som teoretiska utgångspunkter (Kaldal, 2014; Röbbäck, 2011). En kunskapsteoretisk grund som är återkommande i den forskning som tagits upp, är socialkonstruktionism. Röbbäck (2011) menar att barndomssociologi har sin grund i ett socialkonstruktionistiskt synsätt, varför dessa två, med fördel kan kombineras. Socialkonstruktionistisk kunskapsteori samt barndomssociologin är därmed givna utgångspunkter, då de tillsammans tillhandahåller teorier om hur barn och barndom är socialt konstruerat. Teorierna kan tänkas vara användbara utifrån studiens syfte och metod. Studien ämnar att skapa en förståelse för på vilket sätt tingsrätten uttalat beaktar barnets vilja samt hur detta kan förstås utifrån "barn" och "barns rättigheter att komma till tals" som sociala konstruktioner.

Barndomssociologi

Barndomssociologi kan sägas vara en tvärvetenskaplig disciplin som ägnar sig åt studiet av den tidiga delen av människans liv. Med hjälp av sociologiska likväl som naturvetenskapliga ansatser, studerar barndomssociologer skillnaden mellan barndomen och den vuxna åldern.

Barndomssociologer menar att barndomen i alla kulturer börjar vid födseln, men dess upphörande kan sägas variera beroende på rättsliga, sociala, kulturella och historiska faktorer. Vidare definierar dessa faktorer hur människor och olika samhällen ser på barn och barndom, vilka således kan sägas vara sociala konstruktioner (James & James, 2008). I rubriken nedan redogörs för teoretiska begrepp, vilka utvecklats och används inom ramarna för barndomssociologi.

Barn och barns behov som sociala konstruktioner

Socialkonstruktionistisk kunskapsteori vilken barndomssociologi har sin grund i, har synen att människors sociala verklighet skapas i interaktionen människor emellan. Människors sociala verklighet kan därför sägas variera beroende på kulturell kontext. Det tar sig uttryck i de olika sätten man ser på barn, hur vuxna behandlar barn samt vilken syn man har på barn och deras kapaciteter. I somliga kulturella kontexter ses barn som tillräckligt utrustade för att kunna arbeta, medan barn i andra kontexter ses som bräckliga människor i behov av skydd. Den sociala konstruktion av barn som finns i ett samhälle, påverkas inte endast av gemeneman utan även av bland annat av lagar och politik. Vidare formar den sociala konstruktion som ett samhälle har gällande barn, vilka idéer som finns kring hur barn "är", vilka behov de har och vad som är deras bästa. Detta har i förlängningen en påverkan på barns vardag och deras livsvillkor (James & James, 2008). Det kan utifrån detta förstås att det finns olika sociala konstruktioner av barn inom olika kontexter, vilket påverkar barnets ställning. På vilket sätt barnets vilja beaktas inom familjerättsliga processer kan därmed påverkas av de sociala konstruktioner som finns i tingsrätten.

Två perspektiv gällande barn, vilka är centrala inom barndomssociologisk forskning är barn som aktörer och barn som skyddsobjekt. *Aktörsperspektivet* och begreppet barn som aktörer tillkom under 1970-talet då barnets ställning inom forskning diskuterades. Barnet skulle inte längre ses i ljuset av sina föräldrar utan istället som en individ med egna rättigheter. Barnet som aktör handlar om att barnet har en kapacitet att ta egna beslut i frågor som rör denne, samt att barnet bör få uttrycka sina egna åsikter och idéer. Genom detta betonas barns möjligheter att kunna kontrollera i vilken riktning deras egna liv strävar mot samt möjligheten att vara en del av den förändring som sker i samhället i stort (James & James, 2008). Inom ramarna för ett tvistemål gällande vårdnad, boende och umgänge skulle ett aktörsperspektiv innebära att domstolens syn på barnet inte definieras av dess föräldrar, utan att det är en individ med rättigheter. Ett sådant perspektiv skulle även innebära att domstolen ser på barnet som kapabelt att ha egna åsikter i frågan och även kunna uttrycka sin vilja gällande sin livssituation. Till exempel skulle barnet kunna tänkas ha en betydelsefull åsikt gällande vart denne vill bo eller om den vill träffa sin förälder och hur ofta. På så vis skulle barnet själv få en möjlighet att styra sin livssituation och hur den ska se ut, istället för att vuxna på egen hand fattar beslut i barnets ställe. Ett perspektiv där barn istället ses som *skyddsobjekt* betonar barnets sårbarhet, vilken syftar till barnets oskuldsfullhet och brist på kapacitet. Utifrån detta ses barnet som ett objekt som är i behov av skydd. Synsättet har sin grund i att barn som inte är fysiskt utvecklade har svårigheter att värja sig mot yttre hot eller faror. Ett annat antagande är att barn riskerar att utsätta sig själva för fara då de inte kan göra riskbedömningar på grund av bristande erfarenhet och psykologisk mognad (a.a.). Ur ett skyddsperspektiv kan det tänkas att barn vars föräldrar står i en familjerättslig tvist, behöver skydd. Till exempel kan barnet behöva skyddas från att hamna i en lojalitetskonflikt, från påverkan av sina föräldrar eller skydd från att fatta riskfyllda beslut som skulle kunna innebära en fara för det. Det skulle även kunna innebära att barnet inte uppfattas som kapabelt att fatta beslut gällande till exempel sin boendesituation.

Hur samhället konstruerar barn beror i mångt och mycket på vilka behov som samhället uppfattar att barn har. Begreppet *behov* är i sammanhanget varierande beroende på individ, ålder, kulturell-, politisk- och ekonomisk kontext. I alla sociala kontexter skiljer sig behoven mellan barn och vuxna åt. Skillnaden för barn är att de är beroende av att somliga behov blir uppfyllda för att utvecklas till vuxna med alla färdigheter som är nödvändiga för att möta vuxenlivet. Då barn inte alltid har förmågan att själva uppfatta sina behov på ett konkret sätt, behöver de vuxna i sin närhet som ställföreträdare att göra detta. Vuxenvärlden har således fått en roll att ansvara för att barns behov tillgodoses på ett fullgott sätt. Det är i ljuset av detta som tankar kring barns rättigheter har växt fram, vilken är särskilt framträdanden i FN:s konvention om barns rättigheter (a.a.). Utifrån detta kan det tänkas att de beslut som fattas i familjerättsliga tvistemål är baserade på vilka behov det aktuella barnet har och på vilka sätt dessa tillgodoses av vuxenvärlden. I mångt och mycket är tingsrättens uppgift att avgöra vilka behov det aktuella barnet har och vad som där med vore till barnets bästa gällande vårdnad, boende och umgänge. De behov som samhället uppfattar att barnet har kan återfinnas i föräldrabalken, där lagstiftaren fastställer i kap 6. att barn är i behov av omvårdnad, trygghet, samt av tillsyn, försörjning och utbildning. Vidare fastställs att barn har ett behov av en nära och god kontakt till båda sina föräldrar. I ljuset av detta kan det tänkas att dessa behov styr tingsrättens syn på barns rättigheter och hur dessa skall tillvaratas.

Även barnets *ålder och mognad* kan ses som en social konstruktion. Utifrån de normer som finns i samhället, förväntas barn vara på ett visst sätt i en viss ålder. Vad som är normativt uppförande hos ett barn skiljer sig i förhållande till olika ålderskategorier, barn kan därmed ses som antingen “sent utvecklade, brådmogna eller lillgamla” (Näsman, Källström Cater och Eriksson, 2008). Barns beteende kan därmed anses vara adekvata eller icke adekvata i förhållande till deras ålder. Vad som förväntas av barn samt vad de är kapabla till i olika åldrar skiljer sig åt i olika sociala och kulturella kontexter. Ett exempel på detta är att barn anses vara arbetsföra vid en tidig ålder i vissa kulturer, vilket inte är tänkbart i en västerländsk kontext (a.a.). Utifrån detta kan det tänkas att de sociala konstruktioner som finns på barns ålder och mognad, i den svenska kontexten även kommer att påverka rådmännens syn på detta. Det kan även tänkas att synen som rådmännen har på barn och dess ålder, kan påverka synen på vilken kapacitet barn har att uttrycka sig i frågor gällande vårdnad, boende och umgänge.

Resultat och analys

Av resultatet framkommer det att det finns skillnader i hur barnets vilja nämns respektive uttalat beaktas i domarna. Denna skillnad består av att när barnets vilja nämns så uttrycks den enbart i texten som föranleder till domskälen. När barnets vilja beaktas, uttalas barnets vilja även i domskälet, där rådmannen redogör och argumenterar för sitt beslut. I majoriteten av domarna nämns barnets vilja inte alls. I de domar där barnets vilja nämns visar resultatet att denna inte alltid uttalat beaktas av rådmannen. På vilket sätt barnets vilja nämns i domarna, redogörs närmare längre ned i analysen. När barnets vilja uttalat beaktas, resulterar det inte med säkerhet i att detta påverkar rådmannens beslut. Utifrån resultaten har olika kategorier skapats för att tydliggöra på vilket sätt detta kommer till uttryck i domarna. Kategorierna är, *barnets vilja beaktas inte uttalat i domen, barnets vilja beaktas uttalat men det påverkar inte domslutet* samt *barnets vilja beaktas uttalat och det påverkar beslutet*. Kategorierna återfinns nedan i rubrikerna där en djupare analys förs kring på vilket sätt barnets vilja uttalat beaktas av rådmännen. Resultaten har vidare ställts i relation till begreppen “barn” och “barns rättigheter att komma till tals” som sociala konstruktioner. Vidare lyfts de särskilda miljömässiga faktorer inom familjen, som kan tänkas ha en påverkan på hur barnets vilja tas i beaktande. Av analysen framgår att *egen problematik hos föräldrarna* samt *våld* är två vanligt förekommande faktorer i de domar där barnets vilja uttalat har beaktats. Dessa presenteras närmare i en egen del, i slutet

av avsnittet. Avslutningsvis presenteras en sammanfattning av analysen tillsammans med de huvudsakliga slutsatserna.

På vilket sätt barnets vilja kommer till uttryck i domarna

Resultaten påvisar att barnets vilja gällande frågor som rör dem, osynliggörs i en stor andel av domarna. Majoriteten av dessa domar handlar om att föräldrarna innan eller i samband med domslutet nått en gemensam överenskommelse i tingsrätten. Vidare har resultatet visat att barnets vilja alltid uttrycks av en ställföreträdare i form av socialsekreterare, förälder eller annan vuxen.

I majoriteten av de genomgångna domarna framgår inte barnets vilja alls. En anledning till detta kan tänkas vara att tingsrätten intagit ett skyddsperspektiv med avseende på barnen. Ett sådant perspektiv innebär att barn inte anses ha en kapacitet att avgöra vad som är gynnande eller riskfyllt för dem (James & James, 2008). Ur det här perspektivet skulle det kunna innebära att barnet utsätts för en risk, då det inte alltid har en förmåga att avgöra om dess vilja är i enlighet med vad som är bra eller dåligt för det. Vidare visar forskning att det finns vissa risker med att låta barn uttrycka sin vilja i frågor gällande vårdnad, boende och umgänge. Till dessa hör att barns vilja kan vara tillfälliga, övergående eller skiftande i dessa frågor. Barnets vilja kan styras av vad denne tror att respektive förälder vill höra, vilket kan resultera i att relationer som byggts upp under en lång tid mellan barnet och förälder riskerar att förstöras av en isolerad händelse. En ytterligare risk är att föräldrar kan ha påverkan på barnets vilja, vilket kan medföra att den förvanskas. En annan är att barnet kan få en känsla av att inte bli lyssnat till, i de fall som besluten inte är i enlighet med det som barnet uttryckt vara dess vilja (Warshak, 2003). I de fall som barnets vilja överhuvudtaget inte kommer till uttryck i domarna, kan det tänkas att en av orsakerna till detta är de risker som skulle kunna tänkas medfölja med att låta barnet komma till tals.

Resultatet visar att en stor andel av de domar där barnets vilja inte nämns grundar sig i att föräldrarna enats i en gemensam överenskommelse. Tingsrätten dömer i samtliga fall i enlighet med dessa överenskommelser vilket kan komma till uttryck enligt följande:

Tingsrätten anser att det som parterna kommit överens om i fråga om boende är förenligt med barnens bästa. Förutsättning finns därför att fastställa deras överenskommelse i dom. Eftersom parterna återkallat sina respektive yrkanden om ensam vårdnad ska målet i denna del avskrivras från vidare handläggning.

Citatet vilket utgörs av ett domskäl, visar att föräldrarnas överenskommelse anses vara till det bästa för barnet, utan att barnets vilja tas med i beräkningen. En rimlig tolkning utifrån detta kan tänkas vara att barnets vilja inte tillmäts någon betydelse i de fall som dess föräldrar kommit överens i frågor gällande vårdnad, boende och umgänge. En reflektion är att rådmannen således intar ett barnperspektiv snarare än att barnets perspektiv tillvaratas. Att inta ett barnperspektiv innefattar att vid bedömningar och beslut, överväga om handlingarna påverkar barnet och i så fall i vilken utsträckning. Ett barnperspektiv intas genom att sätta sig in i barnets situation och se verkligheten ur dennes ögon (Socialstyrelsen, 2012). Barnets perspektiv handlar istället om att se barnet som den som har bäst kunskap kring den egna livssituationen, samt att barnet har kapacitet att redogöra för sin vilja. Barnets vilja ska således även ses som en del av barnets bästa i rättsprocessen (Kaldal, 2014). Då rådmännen inte nämner barnets vilja alls i domarna som omfattas av överenskommelser, utan i regel refererar till barnets bästa, är en tolkning att tingsrätten i huvudsak innehar ett barnperspektiv i dessa domar. Viktigt att komma ihåg är dock att det inte går att utröna hur rådmännens tankeprocesser har gått till och om de har vägt in barnets vilja i besluten men inte skrivit ut detta i domarna. Det går således inte att utesluta att rådmännen har haft barnets perspektiv i åtanke när de fattat besluten.

Vidare presenterats barnets vilja av ställföreträdare i samtliga domar där barnets vilja nämns. I de flesta fall har denna ställföreträdare varit någon eller båda föräldrarna till barnet. Av dessa domar har barnet även med hjälp av en socialsekreterare, själv fått uttrycka sin vilja i fyra av dem. Det gemensamma för resultaten är alltså att i de fall som barns vilja kommer till uttryck i domarna, gör de det med hjälp av vuxna. Utöver aktörer såsom socialsekreterare eller föräldrar, kan dessa vuxna innefatta anhöriga eller umgängesstöd. Nedanstående citat kan fungera som illustrativa exempel för hur vuxna kan uttrycka barnets vilja i domarna:

Båda barnen har sagt att de inte vill träffa sin mor, att det gäller oavsett vad pappan vill, att ena barnet har sagt att hon är rädd och orolig att hon ska behöva bo med sin mor, att det andra barnet har sagt att skälet är vad mamman har gjort tidigare samt att båda upprepat säger att de inte vill träffa sin mor. -Socialsekreterare om barnets vilja, Flicka 13 år och Pojke 11 år.

När barnet var två år träffades mamman och pappan på en busshållplats och barnet började då gråta och ville inte till sin pappa. Han grät hela vägen. Barnet kunde säga att han ville vara kvar hos sin mamma och lovade vara snäll och sitta i ett hörn om han fick vara kvar hos henne. -Mamma om barnets vilja, pojke åtta år.

Citaten visar på vilket sätt barns vilja kan framföras av någon annan vuxen i domarna. En rimlig tolkning av detta är att barn anses vara i behov av vuxna för att kunna uttrycka sin vilja. Barn kan i det här fallet tänkas konstrueras som behövande av vuxna i egenskap av ställföreträdare. Den här typen av konstruktion grundar sig i synen på att barn själva inte kan ta tillvara sina egna intressen och bedöma vad som är det bästa för dem (James & James, 2008). En tolkning av detta är att tingsrätten intar hållningen att barn inte på egen hand förmår att se vad som ligger i deras bästa intresse utan behöver en ställföreträdare till detta. Vidare har föräldrar i familjerättsliga processer länge haft en stark ställning, då familjen som helhet snarare än det enskilda barnet i familjen betonas. Detta har i förlängningen lett till att barn generellt sett fått en sekundär status i rättsprocessen (Heimer & Palme, 2015). Ovanstående resultat kan tänkas bekräfta denna teori, då barn inom familjerättsliga processer får sin vilja framställd av någon annan. Därmed får barnet en sekundär ställning, då det inte själv ges en primär ställning i ärendet.

På vilket sätt barnets vilja beaktas i domarna

I domskälen, vilka redogör för hur rådmannen har resonerat kring sitt beslut, har barnets vilja beaktats på olika sätt. Tre centrala kategorier gick att urskönja vid analysen av domarna: *Barnets vilja beaktas inte uttalat i domen, barnets vilja beaktas uttalat men det påverkar inte domslutet* samt *barnets vilja beaktas uttalat och det påverkar beslutet*. Dessa tre kategorier analyseras mer ingående nedan.

Barnets vilja beaktas inte uttalat i domen

I fyra av de domar där barnets vilja nämnts, har viljan inte uttalat beaktats av tingsrätten överhuvudtaget. I några fall har rådmannen, trots detta refererat till 6 kap. 2§ i FB om att hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Dock kommenteras detta inte vidare i förhållande till det aktuella ärendet. Trots att barnets vilja inte uttalat beaktas i domskälen, går dock samtliga domslut i linje med vad som uppgetts vara barnets vilja i domen.

Ovanstående resultat visar att i flera av domarna där barnets vilja kommer till uttryck, beaktas viljan inte uttalat i domskälen. Barnets vilja nämns i domarna, men beaktas inte uttalat i domskälen. Tidigare forskning visar att barn i familjerättsliga processer ofta får en roll i egenskap av ett "bevismedel" där barnet blir en informant för rätten som på så vis får ta del av

barnets uppfattning gällande den egna livssituationen (Kaldal, 2014). Det kan således tänkas att barnen i de här fallen snarast ses som informanter och en del av bevisningen kring vad som kan anses vara det bästa för barnet i situationen.

Emellertid visar resultatet att även om rådmannen inte redogör för barnets vilja i domskälen, går samtliga domslut i linje med vad som uppgetts vara barnets vilja i domen. Detta skulle kunna indikera att barnets vilja faktiskt beaktas i domslutet även om det inte direkt uttalats eller argumenteras för. Forskning visar att då barnets vilja inte uttalas i vårdnads- och umgänges mål, görs den i regel det av välvilja i en ansats att skydda barnet ifråga (Birnbäum & Saini, 2012). Ett ytterligare skäl till att barnets vilja inte lyfts fram i domskälen kan vara av hänsyn likväl till barnet som dess föräldrar. Röbbäck (2011) framhåller att detta är ett sätt för rätten att både lyssna till barnets vilja samtidigt som barnet skyddas i sin roll som aktör. Något som kan tänka stärka denna tolkning, är att det i två av domskälen refereras till att barnets vilja ska tas i beaktande, i enlighet med 6 kap. 2§ FB även om det inte kommenteras vidare. Således finns det utrymme för tolkningen att barnets vilja har beaktats av rådmannen men att den inte skrivs fram i domskälen.

Barnets vilja beaktas uttalat, men det påverkar inte domslutet

I tre av de domar där barnets vilja kommer till uttryck, har det aktuella barnets vilja uttalat beaktats men inte påverkat rådmannens beslut i frågan. Rådmännen har i samtliga fall angett barnets ålder och mognad som skäl till hur dessa beaktar barnets vilja.

I ett par fall har rådmannen argumenterat att barnets låga ålder medför att barnets vilja inte kan beaktas, vilket uttrycks enligt följande:

Enligt kap 6. 2§ i föräldrabalken ska hänsyn tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Barnets inställning får vägas in i den helhetsbedömning av samtliga omständigheter som ska göras i målet. Med beaktande av att barnet är 9 år har han inte uppnått en sådan ålder att hans vilja kan beaktas i allt för stor utsträckning. -Pojke nio år.

Resultaten indikerar att ålder i vissa fall utgör ett argument för huruvida barnets vilja bör tillmätas betydelse i domslutet eller ej. I dessa fall har barnens kronologiska ålder använts som skäl till att inte låta barnets vilja ha påverkan på domslutet. I Sverige är ett vanligt sätt för tingsrätten att avgöra om barn ska få komma till tals i familjerättsliga tvister eller ej, att se till barnets kronologiska ålder. Det anses vara ett okomplicerat sätt för tingsrätten att förhålla sig till om barnet ska få komma till tals eller inte (Röbbäck, 2008). En tolkning är att rådmannen i de här fallen endast använt sig av ovanstående förhållningssätt och således inte sett till andra faktorer såsom barnets grad av mognad. Att inte tillmäta barnets vilja betydelse för domslutet, med hänvisning till kronologisk ålder kan tänkas bottna i vilka sociala konstruktioner som finns med avseende på hur man ser på barn i olika åldrar. Utifrån de sociala konstruktioner som finns av barn, har barn olika förväntningar på sig beroende på vilken ålderskategori de tillhör, vilka skiljer sig åt i förhållande till aktuell social och kulturell kontext (Näsman, Källström Cater och Eriksson, 2008). I ljuset av teorin om sociala konstruktioner, kan det tänkas att rådmännen i de ovanstående fallen har en tydlig bild av hur en nioåring är och vad som kan förväntas av denne. Citaten visar att rådmännen inte anser att nioåringar uppnått en ålder av tillräcklig mognad, för att deras vilja ska tillmätas betydelse.

Emellertid är det inte alltid åldern som styr att barnets vilja inte har en påverkan på beslutet. I ett fall har rådmannen gått emot barnets vilja trots att denne uppnått en ålder av 14 år. Inledningsvis beaktar rådmannen barnets vilja med motiveringen att han uppnått en tillräcklig ålder och mognad för att hans vilja ska tillmätas betydelse, dock går rådmannen sedan emot

barnets vilja med motivering av barnets bästa. Beaktandet av barnets vilja uttrycks genom följande citat:

Barnet har hunnit fylla fjorton år. Det saknas skäl att tro annat än att han är normalt utvecklad och socialt fungerande samt kanske till och med mer mogen för sin ålder än den genomsnittlige fjortonåringen. Hans vilja ska tillmätas vikt när frågorna som hans föräldrar nu åter tvistar om ska lösas. -Pojke 14 år.

Av citatet framgår att barnet anses vara kapabelt att fatta beslut i frågor gällande vårdnad, boende och umgänge. Detta kan förklaras ur ett aktörsperspektiv. Perspektivet innebär att barn ses som individer som har kapacitet och förmåga att ta egna beslut i frågor som berör dem, samt ha mandat att uttrycka sina åsikter tankar. På det viset får barn kontroll över sina livssituationer och kan därmed påverka sin egen livsriktning (James & James, 2008). Då rådmannen argumenterar för att barnets vilja ska tillmätas betydelse i tvistemålet, kan det tänkas att denne gör det ur ett aktörsperspektiv, där barnet ses ha kapacitet att uttrycka sig och påverka hur dennes tillvaro ska se ut framöver.

Vidare använder rådmannen barnets mognad som argument för att hans vilja ska tillmätas betydelse i domslutet. Enligt Röbbäck (2008) innebär begreppet "mognad" i sammanhanget att barnet innehar en särskild känslomässig stabilitet, samt att det är konsekvent i vad den berättar oavsett vem som lyssnar. Rådmannens resonemang kring ålder och mognad hos barnet, kan även i detta fall härledas till teorin om sociala konstruktioner. Teorin framhåller att vad som anses vara ett normativt beteende hos barn är avhängigt av vilken ålderskategori barnet tillhör. Beroende på om barn uppför sig åldersadekvat eller inte, kan de anses vara antingen "sent utvecklade, brådmogna eller lillgamla" (Näsman, Källström Cater och Eriksson, 2008). Resultaten visar att det finns en tanke hos rådmännen om att vissa åldrar är sammanlänkade med en viss mognad, vilken blir avgörande för huruvida barnets vilja bör tillmätas betydelse eller ej.

Emellertid fattar rådmannen i fallet med den 14-åriga pojken ett beslut som går emot den vilja som han gett uttryck för, nämligen att få ha sitt stadigvarande boende hemma hos sin far. Beslutet baseras på att modern anses vara en bättre lämpad vårdnadshavare, samt att boendeförälder ska sammanfalla med vårdnadshavare för barnet. Pojken ska således bo med sin mor istället för sin far som han uttryckt att han velat. Rådmannen fattar därmed ett beslut som grundar sig i vad som anses vara det bästa för barnet. Trots att rådmannen bedömt att barnet har ålder och mognad för att få sin vilja beaktad, har denne gått helt emot pojkens vilja. Utifrån ett skyddsperspektiv, kan det tänkas att barn inte uppfattas ha samma förmåga som vuxna har, att göra riskbedömningar gällande vad som kan vara i deras bästa intresse (James & James, 2008). Det blir i och med detta tydligt att oavsett ålder på barn, är det den vuxna som har mandat att agera ställföreträdande för barnet. Utifrån detta kan antagandet göras att rådmannen väger skyddsperspektivet tyngre än aktörsperspektivet i det här ärendet. Avslutningsvis kan det konstateras att rådmännen i samtliga av dessa fall intar ett barnperspektiv snarare än att de ser till barnets perspektiv. Det framgår att barnet och dess bästa står i centrum för besluten, men att barnets eget perspektiv inte väger lika tungt i dessa fall.

Barnets vilja beaktas uttalat och det påverkar beslutet

I fyra av de domar där barnets vilja uttrycktes, har det aktuella barnets vilja tagits i beaktande och haft en påverkan på rådmannens beslut. I majoriteten av dessa domar har barnets egna vilja uttrycks, med hjälp av en socialsekreterare. Resultatet visar även att en låg ålder hos barnen inte är en avgörande faktor för huruvida barnets vilja kan vara med och påverka beslutet.

Resultatet visar att i de allra flesta fall där tingsrätten uttalat beaktat barnets vilja på så sätt att det påverkat beslutet, är det barnet själv som fått uttrycka sin vilja, med hjälp av en socialsekreterare. Det här kan ta sig uttryck enligt följande:

Barnen är 13 respektive 11 år gamla. De har en klart uttalad vilja att inte träffa sin mor. (..) Utifrån tingsrättens perspektiv borde deras liv vara bättre om de hade ett kontinuerligt umgänge med sin mor. Oaktat det så finns för närvarande i vart fall deras mycket starka aversion mot modern. Barn i deras ålder har en rätt att få sin vilja respekterad och det kan inte sägas vara förenligt med barnens bästa att de mot sin vilja tvingas till umgänge med sin mor. [...] Tingsrätten kan se att det finns en fara med att tvinga barnen till umgänge när de har denna inställning. Tingsrätten beslutar därför att barnen inte ska ha något reglerat umgänge med sin mor i nuläget. -Flicka 13 år och pojke 11 år.

Citatet illustrerar hur barnen genom att uttrycka sin vilja, får vara med och påverka de beslut som fattas i tingsrätten. En rimlig tolkning av detta är att när barnets egen vilja finns uttalad i domen, väger den tyngre än när utomstående uttrycker denna. Det kan tänkas tyda på att tingsrätten i de här fallen ser till barnets perspektiv och barnet betraktas som den med mest kunskap om sitt eget liv och sin tillvaro, vilket blir betydande i dessa fall. Vidare är en ytterligare tolkning av resultatet att barnets perspektiv på intet sätt behöver utesluta ett barnperspektiv. Samtidigt som rådmännen ser till barnets perspektiv refererar de till det som kan anses vara till barnens bästa i flera av fallen. Vidare kan det tänkas att rådmännen i dessa fall sett barnen som experter på sin egen tillvaro och livssituation och därmed gett dem mandat att vara med och påverka utfallet i besluten. Genom att se barnet som expert på sin egen situation kan det tänkas att barnet får mer inflytande i frågan och även ses som en aktör i vårdnadsprocessen. Som nämnt innan innebär ett aktörsperspektiv att barnet ses som kapabelt att fatta beslut gällande frågor som berör det, samt yttra sig i frågor som det är involverat i (James & James, 2008). Som citatet visar får barnet en aktörsroll då de får vara med att påverka domslutet i den riktning som de önskar.

Vidare visar resultatet att ålder inte behöver vara en avgörande faktor för om barnets vilja har påverkan på de beslut som fattas av rådmannen. Barnets vilja har påverkat rådmannens beslut i två av fallen, trots att barnen är nio år eller yngre. Citatet nedan exemplifierar hur detta kan ta sig uttryck:

Barnens vilja bör i någon mån beaktas, även om de inte kan anses ha uppnått en sådan ålder eller mognad att deras inställning bör tillmätas avgörande betydelse. [...] Barnen har inte tidigare, eller högst vid något enstaka tillfälle, sovit hos honom och har också uttryckt en stark ovilja mot att så sker. Enligt tingsrättens mening saknas i nuläget förutsättningar att förordna om umgänge i den omfattning och med upptrappning på det sätt som pappan yrkat. -Pojke åtta år och pojke nio år.

Av citatet framgår att ålder inte alltid behöver vara en avgörande faktor för huruvida tingsrätten tar barnets vilja i beaktande samt låter den vara med och påverka beslutet. En reflektion är att rådmannens intar ett barn- och aktörsperspektiv på ett sådant vis att barnens låga ålder, blir sekundärt i förhållande till deras förmåga att ta ställning i frågor som rör deras egen livssituation. Vidare är en tolkning att rådmännen även i dessa fall ser till barnets perspektiv likväl som de intar ett barnperspektiv, vilket innebär att barnets vilja tillmätas betydelse likväl som barnets bästa blir det avgörande för besluten.

Särskilda miljömässiga faktorer inom familjen

Under analysen av domarna har framförallt två faktorer eller omständigheter visat sig vara betydelsefulla när det gäller på vilket sätt barnets vilja uttalat beaktas i domarna. Dessa är föräldrarnas *egen problematik* samt *våld* inom familjen. Egen problematik hos föräldrarna innefattar till exempel olika former av missbruk, kriminalitet, ekonomiska svårigheter samt

psykisk och fysisk ohälsa. Inom kategorin egen problematik hos föräldrarna inkluderas inte våld inom familjen. Dessa kategorier skildes åt, då det förekom en stor mängd domar som innehöll egen problematik som inte innefattades av våld. De två faktorerna utesluter dock inte varandra, då det är vanligt att det förekommer både egenproblematik hos föräldrarna likväl som våld inom familjen. Beträffande begreppet våld används Socialstyrelsens (2017) definition av våld, där begreppet innefattas av fysiskt-, psykiskt- och sexuellt våld. Vidare specificeras våld i denna studie som kroppsliga övergrepp och kränkningar, samt psykiska trakasserier och hot.

Egen problematik hos föräldrarna

En gemensam faktor i de domar där barnets vilja nämns är att det i regel finns någon form av djupare problematik hos någon eller båda föräldrarna. I alla utom ett par fall där barnets vilja nämns i domen, förekom någon form av djupare problematik hos någon eller båda föräldrarna. I majoriteten av dessa fall har barnets vilja beaktats. Vidare hade barnets vilja en påverkan på beslutet i cirka en tredjedel av fallen. Ur ett barnrättsperspektiv får barn i familjerättsliga tvister ofta en roll som informanter i processen, där de delger rätten viktiga skildringar kring sin livssituation och vad de har för inställning till den (Kaldal, 2014). En rimlig tolkning utifrån detta är att de barn som har föräldrar med en särskild problematik, ses som informanter av tingsrätten, vilka kan ge en bild av vilka beslut som kan komma att behöva fattas. Det kan därför tänkas särskilt viktigt att barnets perspektiv kommer till uttryck i de fall där barnets liv kantas av den här typen av problematik. Viktigt att poängtera i sammanhanget är att en egen problematik hos föräldrarna, i sig inte är en indikator på huruvida barnets vilja tillmäts betydelse eller ej i domen. Resultatet visar enbart att den överhängande gemensamma faktorn för de domar där barnets vilja kommer till uttryck, är att en eller båda föräldrarna i regel har en egen djupare problematik.

Förekomst av våld i familjen

Resultatet visar att våld är en faktor som sammanfaller med huruvida barnets vilja nämns respektive tas i beaktande i domarna eller ej. I de domar där barnets vilja på något vis kommer till uttryck, är en gemensam faktor att någon i familjen sägs utsättas för våld i majoriteten av alla fall. Detta skiljer sig mot de domar där barnets vilja inte nämns alls, då det endast i ett fall sägs vara någon i familjen som utsätts för våld. Utifrån detta är en rimlig tolkning att i de domar där våld sägs förekomma inom familjen, belyser domstolen barnets perspektiv i större utsträckning, än i de fall som våld inte förekommer. En reflektion är att rådmännen särskilt ser till barnets behov att uttrycka sin vilja i de fall som våld förekommer i familjen.

Vidare är en gemensam faktor för alla de domar där barnet själv får uttrycka sin vilja med hjälp av en socialsekreterare, att någon i familjen uppges utsättas för våld. Beträffande de mål där barnets vilja uttryckligen beaktats i tingsrättens domar har våld förekommit i familjen i alla utom ett par fall. I majoriteten av dessa fall har barnets vilja även påverkat det beslut som fattats av tingsrätten. Utifrån resultaten är våld inom familjen en återkommande faktor, i de fall som barnets vilja tas i beaktande av tingsrätten. Fotheringham, Dunbar och Hensley (2013) menar att separationer som innefattar våld, är en hög riskfaktor för de involverade barnen som tenderar att falla i skymundan, då föräldrarnas fokus istället hamnar på konflikten och vad som sker i den. Det kan utifrån detta tänkas att tingsrätten finner anledning att lyfta fram barnets vilja mer i de fall där barnets tillvaro kantas av våld, då de ger en viktig insyn i sin egen tillvaro och livssituation. En reflektion är att tingsrätten upplever att ett större fokus behöver läggas på barnet och dess situation, då föräldrarna i våldsamma relationer tenderar att själva tappa fokus på barnet. Vidare kan det tänkas att det är detta som kommer till uttryck i ovanstående resultat.

Summering av analys

Utifrån det resultat som presenterats och analyserats kan vissa generella slutsatser dras. Beträffande på vilket sätt Örebro tingsrätt tar barnets vilja i beaktande i sina domar gällande vårdnad, boende och umgänge, har följande framkommit under studiens gång. Barnets vilja nämns endast i en tredjedel av domarna och beaktas uttalat i ännu färre fall. En iakttagelse är att majoriteten av de domar där barnets vilja inte nämns, utgörs domen av en överenskommelse mellan föräldrarna. En slutsats är att barnets vilja inte tillmäts någon betydelse i dessa fall. I de domar där barnets vilja nämns, har tre olika sätt att beakta barnets vilja framkommit. Dessa är: barnets vilja beaktas inte uttalat i domen, barnets vilja beaktas men det påverkar inte domslutet samt barnets vilja beaktas och det påverkar beslutet. Gemensamt för alla domar i studien, är att rådmannen genomgående intar ett barnperspektiv snarare än att barnets perspektiv tillmäts avgörande betydelse. Slutsatsen dras utifrån att rådmannen i regel hänvisar till att barnets bästa är avgörande för de beslut som fattas.

Vad gäller de sätt som rådmännen tar barnets vilja i beaktande, kan dessa förstås i relation till begreppen "barn" och "barns rättigheter att komma till tals" som sociala konstruktioner. Ur domarna har två övergripande synsätt framträtt. Att barn ses som antingen aktörer eller barn i behov av skydd. Dock visar analysen att det ena synsättet inte behöver utesluta det andra. En tolkning som genomsyrar analysen är att rådmännen intar ett skyddsperspektiv i de fall som barnets vilja inte nämns eller beaktas alls. En anledning till att inta ett skyddsperspektiv i sammanhanget är att det anses finnas vissa risker med att låta barnet komma till tals i dessa frågor. I de fall som barnets vilja beaktas av rådmännen, är en återkommande tolkning att barnet ses som en aktör med kapacitet att framföra sin vilja. Trots detta uttrycks barnets vilja alltid av en ställföreträdare. En slutsats är att barnet därmed i regel får en sekundär ställning i familjerättsliga tvister. Vidare framgår det av resultaten att när barnets vilja påverkar beslutet, sker det i regel när det barnet själv får uttrycka sin vilja med hjälp av en socialsekreterare. Det kan därför tänkas att rådmännen lägger större vikt på barnets vilja då den uttrycks av barnet själv kontra av barnets föräldrar. En ytterligare slutsats som dragits utifrån resultat och analys, är att det sätt som rådmännen beaktar barnets vilja, påverkas av vilken syn rådmännen har på barnens ålder och mognad. I analysen har detta härletts till de sociala konstruktioner som finns av barns ålder och mognad. En iakttagelse är att ålder kan vara en indikator till på vilket sätt barnets vilja tas i beaktande, men att det inte behöver vara avgörande för detta.

Avslutningsvis visar resultaten att det finns två huvudsakliga miljömässiga faktorer inom familjen som kan tänkas ha en påverkan på huruvida barns vilja nämns i domarna eller ej. Faktorerna är egen problematik hos föräldrar samt våld inom familjen, vilka förekommer i majoriteten av alla domar som nämner barnets vilja. Vad gäller egen problematik hos föräldrarna, har förekomsten av detta ingen samverkan med huruvida barnets vilja beaktas eller ej. När våld sägs förekomma inom familjen, beaktas barnets vilja i alla utom ett fåtal fall. En slutsats är att beaktandet av barnets vilja kan ses som särskilt viktigt i de fall där våld sägs förekomma inom familjen.

Diskussion

Syftet med den här C-uppsatsen var att undersöka på vilket sätt barnets vilja tas i beaktande i vårdnads-, boende- och umgängsdomar från Örebro tingsrätt. Av resultatet framkommer att barnets vilja endast nämns i en tredjedel av de 30 genomgångna domarna. I de domar där barnets vilja inte nämns, grundar sig besluten i regel på att föräldrarna nått en överenskommelse kring frågor rörande barnet. Resultatet visar även att barnets vilja tas i beaktande ännu mer sällan än dess vilja nämns. Vidare har barnets vilja en uttalad påverkan på beslutet endast i fyra av domarna. Av studien framgår att barnets vilja alltid presenteras av en ställföreträdare, vilka

kan utgöras av socialsekreterare, förälder, annan anhörig eller umgängesstöd. Beträffande barnets ålder, visar resultatet att ålder kan ha en påverkan på huruvida barnets vilja beaktas eller ej, men att den inte behöver ha det. Studien syftade vidare till att söka förståelse för tingsrättens beaktande av barnets vilja utifrån begreppen "barn" och "barns rättigheter att komma till tals", som sociala konstruktioner. I analysen av resultaten har en tolkning gjorts att beaktandet av barnets vilja, i mångt och mycket styrs av de sociala konstruktioner av barn och deras rättigheter att komma till tals, både rådmän och tingsrätten påverkats av. Ett exempel på detta är att beroende på om rådmannen ser barnet som en aktör, informatör eller ett skyddsobjekt, har det en påverkan på vilket sätt barnets vilja beaktas i domskälen. Vidare var ett annat syfte med denna studie att utröna om miljömässiga faktorer inom familjen kan ha en påverkan på vilket sätt tingsrätten beaktar barnets vilja. Resultaten visar att våld och egen problematik hos föräldrarna är två faktorer som är vanligt förekommande när barnets vilja nämns. Utöver detta sågs våld förekomma i familjen i majoriteten av de fall där barnets vilja tas i beaktande.

Beträffande sättet på vilket barnets vilja beaktas av tingsrätten, uppfattas resultatet som förvånande av uppsatsförfattarna. Även om tidigare forskning belyser de svårigheter som finns kring beaktandet av barnets vilja i dessa frågor, har det funnits en tanke hos uppsatsförfattarna att det socialrättsliga läget ser annorlunda ut. Anledningen till detta är att en av de få svenska studierna på området framhåller att barnets vilja diskuteras allt mer i familjerättsliga domar, efter 2006 års vårdnadsreform. Samma studie visar att barnets vilja diskuteras i 50 % av alla de domar som undersökts (Röbäck, 2011). Vidare har barn i Sverige en lagstadgad rätt att få komma till tals i dessa frågor, vilket torde medföra att fler barn fick komma till tals i familjerättsliga frågor. Det är därför viktigt att reflektera över resultatet från denna studie. Flera faktorer kan tänkas påverka tingsrättens beaktande av barnets vilja i domarna. Av analysen som gjorts framkommer det att tingsrätten möjligtvis intar ett skyddsperspektiv i de fall barnets vilja varken nämns eller uttalat beaktas. En tolkning som gjorts är att det mycket väl kan böttna i välviljan att skydda barnen som ofta redan står i mitten av en infekterad konflikt. Det kan tänkas att varken tingsrätt eller familjerätt vill förvärpa eventuella lojalitetskonflikter för barnet. Tolkningen går i linje med tidigare forskning som visar att lojalitetskonflikter kan vara en aspekt som påverkar hur barnets vilja beaktas i familjerättsliga ärenden (Warshak, 2003). Ytterligare aspekter som kan tänkas påverka att tingsrätten intar ett skyddsperspektiv är att barnet skulle kunna vara under inflytande av föräldrarnas vilja. Ett sådant scenario skulle kunna innebära att tingsrätten får svårt att utröna barnets autentiska vilja i den aktuella situationen. Vidare kan en aspekt vara att barnet blir en skyddad aktör i processen. Forskning visar att i ett sådant perspektiv, tar rätten hänsyn till barnets vilja men undviker att skriva ut det i domen, då det kan utsätta barnet för risker. På så vis tillvaratas barnets vilja samtidigt som det skyddas som aktör (Röbäck, 2011). Uppsatsförfattarnas tolkning är barnets vilja möjligen har beaktats i många av de domar där barnets vilja varken nämnts eller uttalat beaktats. Tolkningen görs utifrån att familjerätten har en skyldighet att höra barnet i dessa frågor och bistå tingsrätten med barnets inställning i ärendet. Det ter sig märkligt om barnets inställning i vårdnadsutredningen inte hade någon betydelse i sammanhanget. Det är dock värt att poängtera att vårdnadsutredningarna inte har omfattats av denna dokumentgenomgång, varvid detta scenario varken kan bekräftas eller avvisas av studien. Hade denna studie inkluderat vårdnadsutredningar eller om intervjuer hade genomförts med de rådmän som fattat besluten, hade tydligare slutsatser kunnat dras gällande på vilket sätt barnets vilja beaktas av tingsrätten.

Resultatet visar vidare att barnets vilja inte framkommer alls i de fall där föräldrarna har nått en gemensam överenskommelse. En tolkning är att det kan vara så att barnets vilja går i linje med föräldrarnas vilja och därför inte nämns. En annan tolkning skulle kunna vara att barnets vilja inte tillmäts någon betydelse i dessa fall. Det kan vara angeläget att fundera kring detta då

det inte behöver vara säkert att barnets vilja stämmer överens med föräldrarnas tankar om vad som är det bästa för barnet. Det skulle kunna vara viktigt för barn att få komma till tals oavsett om föräldrarna är överens eller ej, då frågorna berör viktiga aspekter av dennes liv. Forskning visar att det är särskilt viktigt för barn mitt i separationer att få komma till tals, då de ofta tenderar att uppleva sig själva maktlösa i situationen (Warshak, 2003). Att hjälpa barnet att få komma till tals skulle kunna ge den en känsla av autonomi i en svår situation och på så sätt minska känslan av maktlöshet hos barnet. En tolkning som gjorts angående domarna som innefattar överenskommelser, är att rådmännen intar ett barnperspektiv snarare än att de ser till barnets perspektiv. En reflektion är att detta kan bero på 2006 års vårdnadsreform. Reformen syftade till att befästa just barnperspektivet, där barnet bästa skulle vara avgörande i frågor rörande vårdnad, boende och umgänge (Socialstyrelsen, 2011). Emellertid innebar reformen också att barnets rätt att komma till tal stärktes, vilket inte anses särskilt framträdande i denna studie då barnets vilja genomgående osynliggörs. Att barnperspektivet är det mest framträdande i domarna, kan även förklaras av de svårigheter som finns med att tillvarata barnets perspektiv. Förutom lojalitetskonflikter hos barnen och föräldrars inflytande över dem, är en svårighet att barnets inställning kan vara tillfällig, övergående och skiftande (Warshak, 2003). En reflektion är att det således finns förklarliga skäl till att barnets vilja i många fall inte lyfts fram i domarna i större utsträckning.

Av resultatet och analysen framkommer även att barnets vilja alltid framförs av en ställföreträdare. I många av fallen utgörs denna av en eller båda föräldrarna till barnet. Det kan tänkas vara problematiskt att föräldrarna som är i en djupgående konflikt, ändå ses som lämpade att representera barnets vilja i målen. I dessa djupgående konflikter kan det tänkas att föräldrarnas objektivitet gällande barnets vilja påverkas, vilket kan ha konsekvenser för hur de representerar denna vilja. En rimlig tolkning är att detta kan vara en förklaring till resultatet som visar att barnets vilja i större utsträckning påverkar beslutet när socialsekreteraren representerar viljan än om föräldrarna gör det. En tänkbar anledning till varför föräldrarnas representationer av barnets vilja trots allt är återkommande i domarna, kan vara föräldrarnas starka ställning inom familjerättsliga tvister. Historiskt sett grundar sig detta i att familjen har betonats som helhet mer än det enskilda barnet (Heimer & Palme, 2015). En tolkning är att föräldrarnas starka ställning som norm inom familjerättsliga processer är svår att förändra, vilket 2006 års vårdnadsreform möjligen ämnat att göra.

Vidare visar tidigare forskning att barn oavsett ålder, i teorin har fått större möjlighet att få sin vilja beaktad i och med 2006 års vårdnadsreform. Trots detta visar forskning att teorin inte alltid efterlevs i praktiken (Röbäck, 2011). Föreliggande studie visar att barnets ålder kan vara en markör för huruvida barnets vilja beaktas eller ej, men att det inte behöver vara det. I ett par fall där barnets vilja påverkat beslutet, har barnen varit endast åtta och nio år. Det blir således tydligt att barn har möjlighet att få sin vilja beaktad även i unga år. I ett annat fall ansågs ett 14-årigt barn ha uppnått tillräcklig mognad, men rådmannen gick trots detta emot dess vilja. Ålder kan därför inte sägas vara avgörande för huruvida barnets vilja tillåts ha en påverkan på beslutet eller ej, vilket går i linje med aktuell lagstiftning. Det ter sig därför uppenbart att rådmännen gör individuella bedömningar i varje enskilt fall, gällande huruvida barnets ålder styr om dess vilja kan beaktas eller ej. Resultatet visar således att det inte finns en inkongruens mellan teori och praktik, såsom Röbäcks (2011) studie visar. Det kan av detta skäl tänkas att vårdnadsreformen bidraget med en positiv förändring, gällande barns rätt att komma till tals oberoende av ålder.

Resultaten visar vidare att i de domar där barnets vilja nämns återkommer två miljömässiga faktorer inom familjen. Faktorerna är egen problematik hos föräldrar samt våld. I de domar där

barnets vilja nämns, förekommer någon form av djupare problematik hos någon av föräldrarna i alla utom ett par fall. I många av fallen där föräldrarnas konflikt resulterar i en vårdnadstvist finns alltså någon form av samverkan med en djupare problematik. Av resultatet framgår att många av barnen som står i mitten av konflikterna, även lever i svåra livssituationer som kantas av olika former av social problematik inom familjen. Det är dock svårt att säga huruvida det är föräldrarnas konflikt som leder till den sociala problematiken, eller vice versa. Det kan tänkas att konflikten i sig, i somliga fall leder till psykisk och fysisk ohälsa eller ekonomiska bekymmer. Emellertid kan det också tänkas att olika typer av egen problematik i sig förvärrar konflikten. Oavsett hur det förhåller sig är en tolkning att det finns någon sorts samverkan mellan familjerättsliga konflikter och egen problematik hos föräldrar, såsom psykisk eller fysisk ohälsa, missbruk, ekonomiska bekymmer samt kriminalitet. Resultatet sammanfaller således med tidigare forskning, som visar att barn i familjerättsliga tvister allt som oftast lever under socialt utsatta förhållanden, såsom missbruk, övergrepp och våld (Röbäck, 2011). Våldsaspekten är något som även är framträdande i både när barnets vilja uttalat har beaktats likväl då det påverkat beslutet i domen. Tidigare forskning visar att barn riskerar att ta känslomässig skada av att involveras i våldspräglade vårdnadstvister (Fotheringham, Dunbar & Hensley, 2013). Det kan därför vara värt att fundera kring varför barnet inte ses som skyddsobjekt i de fall som det kan tänkas vara som mest värnlöst. Å ena sidan är det möjligt att barnet ses som en aktör, vilken kan tillhandahålla tingsrätten med viktig information om den egna livssituationen. Å andra sidan befinner sig barnet i en sådan prekär livssituation att denne mer än någonsin kan tänkas vara i behov av skydd från vuxenvärlden.

Avslutningsvis kan det konstateras att på vilket sätt tingsrätten uttalat beaktar barnets vilja gällande familjerättsliga frågor, generellt kan förstås i förhållande till hur tingsrätten konstruerar begreppen "barn" och "barns rätt att komma till tals" i domhandlingarna. Av denna studie framgår att barnperspektivet är den centrala utgångspunkten i tingsrättens domar gällande vårdnad, boende och umgänge. Barnets perspektiv finns dock bitvis med i domarna, även om barnet snarare ses som en informant som kan delge rätten detaljer om sin livssituation, än en aktör med en egen vilja i processen. Det kan därför tänkas att barnet i större utsträckning konstrueras som en individ i behov av skydd snarare än en självständig aktör, även om det ena inte behöver utesluta det andra. Värt att poängtera är att då denna studie är baserad på domar från Örebro tingsrätt, är en begränsning med studien dess överförbarhet till andra kontexter. Eftersom resultaten analyserats i ljuset av sociala konstruktioner vilka är kontextbundna, begränsas möjligheten att överföra dessa till andra kontexter. Resultatet är eventuellt överförbart i en viss mån till närliggande kontexter, såsom en närliggande stad i Sverige. Dock kan det tänkas att om en liknande studie skulle genomföras i ett annat land med en helt annan social och kulturell kontext, kan resultatet komma att skilja sig åt mer. Då lagar, regler och normer skiljer sig åt kontexter emellan, är det möjligt att ju större skillnad det är med avseende på kontexten desto mindre likheter kan komma att finnas i studiernas resultat. Vidare kan de sociala konstruktionerna skilja sig åt även i samma samhällsmässiga kontext. En reflektion är att det finns individuella skillnader mellan hur rådmän konstruerar begreppen "barn" och "barns rätt att komma till tals". En annan reflektion är att det kan tänkas finnas skillnader i kulturen på arbetslagen i tingsrätterna. Av detta konkluderar uppsatsförfattarna att samma samhällskontext inte behöver innebära att samma resonemang gällande barnets vilja förs av varken rådmän eller olika tingsrätter. Vidare är en begränsning med studiens metod, att göra en genomgång av domar, att det endast går att studera hur barnets vilja beaktas utifrån vad som skrivs ut i domarna. Således är det inte möjligt att djupare undersöka hur beslutsprocessen gått till eller hur barnets vilja framkommit i de utredningar som rådmännen fått ta det av inför sina beslut. Trots de begränsningar som tagits upp gällande studien, finns även förtjänster med den. Studien kan ge socialsekreterare i Örebro län en överblick av det socialrättsliga läget. Vidare belyser

studien barns sekundära ställning i familjerättsliga tvister, vilket kan anses viktigt då det finns en lagstadgad rätt för barn att komma till tals i dessa frågor. Det är ett faktum som bör hållas i åtanke när familjerättsliga frågor behandlas.

Framtida forskning

I dagsläget är FN-konventionen om barns rättigheter inte implementerat i svensk lagstiftning, vilket betyder att det inte finns någon lagstadgad skyldighet att fatta beslut utifrån barnkonventionen idag. Det finns därför inte heller någon skyldighet att se till artikel 12 vid bedömningar och beslut i frågor gällande vårdnad, boende och umgänge. Artikeln betonar att barnets vilja bör tydliggöras i strävan efter barnets bästa. En reflektion är att artikel 12 är viktig då den understryker att även yngre barn bör få komma till tals i frågor som berör dem. Uppsatsförfattarna ställer sig därför frågande till om barnkonventionens implementering skulle medföra någon skillnad för det socialrättsliga läget gällande familjerättsliga mål i Sverige. Barnkonventionen föreslås träda i kraft under år 2020 och det vore därför intressant att undersöka om det socialrättsliga läget förändras efter denna implementering.

Referenslista

Barnombudsmannen. (2017). *FN's Konvention om barnets rättigheter*. Hämtat: 171108, kl.15:15 från:

<https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/konventionstexten/>

Bergström, G. och Boréus, K. (2012). Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys. Bergström, G. och Boréus, K. (red.) *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur AB.

Birnbaum, R. & Saini, M. (2012). A Qualitative Synthesis of Children's Participation in Custody Disputes. *Research on Social Work Practice*, 22(4) s. 400-409. DOI: 10.1177/1049731512442985 <http://rsw.sagepub.com>

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.

Fotheringham, S., Dunbar, J. & Hensley, D. (2013). Speaking for Themselves: Hope for Children Caught in High Conflict Custody and Access Disputes Involving Domestic Violence. *Journal of Family Violence*, 28(4) s. 311-324. DOI: 10.1007/s10896-013-9511-3

Heimer, M. & Palme, J. (2015). Rethinking Child Policy Post-UN Convention on the Rights of the Child: Vulnerable Children's Welfare in Sweden. *Cambridge University Press*, 45(3), s. 435-452. doi:10.1017/S0047279415000744

James, A. & James, A. (2008). *Key Concepts in Childhood Studies*. London: SAGE.

Johansson, B. (2001) *Att slåss för erkännande: En studie i gatuvåldets dynamik*. Örebro: Örebro universitet universitetsbiblioteket.

Kaldal, A. (2014). Ombud och talerätt för barn i vårdnadstvister. Cederborg, A. & Warnling-Nerep, W. (red.) *Barnrätt: en antologi*. (1. uppl.) Stockholm: Norstedts juridik.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.

Näsman, E., Källström Cater, Å. & Eriksson, M. (2008). Perspektiv på barns röster om våld. I Näsman, E., Källström Cater, Å., Dahlkild-Öhman, G. & Eriksson, M. (red.), *Barn röster om våld: Att tolka och förstå* (s. 7-21). Malmö: Gleerups utbildning AB.

Riksdagen. (2017) *Föräldrabalken(1949:381) Svensk författningssamling 1949:381* Hämtat 171108, kl.16:04 från:

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/foraldrabalk-1949381_sfs-1949-381

Röbäck, K. (2008) Barns vilja i verkställighet i umgängestvister. I Eriksson, M., Källström Cater, Å., Dahlkild-Öhman, G & Näsman E. (red.) *Barns röster om våld: att tolka och förstå*. Malmö: Gleerups utbildning AB.

Röbäck, K. (2011). *Barns röster i vårdnadstvister - om verkställighet och professionellas riskbedömningar*. (Doctoral thesis, skriftserien, 2012:1). Göteborg: Göteborgs universitet. Samhällsvetenskapliga fakulteten. Tillgänglig: <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/28453>

SFS 1949:381. Föräldrabalken. Stockholm: Justitiedepartementet. Singer, A (2012) *Barnets bästa: Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*. (6 uppl.) Stockholm: Norstedts Juridik AB.

SFS 2009:400. Offentlighets- och sekretesslag. Stockholm: Justitiedepartementet. Socialstyrelsen. (2012). *Vårdnad, boende och umgänge: Handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt*. Västerås: Edita Västra Aros AB.

Singer, A. (2012). *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*. (6 uppl.) Stockholm: Norstedts juridik.

Socialstyrelsen. (2011). *Familjerätten och barnet i vårdnadstvister: Uppföljning av hur 2006 års vårdnadsreform slagit igenom i socialtjänstens arbete*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 2005:43. *Vårdnad, boende, umgänge: Barnets bästa, föräldrars ansvar*. Stockholm: Elanders Gotab AB.

Sveriges domstolar (2017). Hämtat: 171204, från:
<http://www.domstol.se/Om-Sveriges-Domstolar/Offentlighetsprincipen/>

Thornberg, R. & Fejes, A. (2015). Kvalitet och generaliserbarhet i kvalitativa studier. A. Fejes. & R. Thornberg (red.), *Handbok i kvalitativ analys* (s. 256-274). (2 uppl.) Stockholm: Liber.

Törnqvist, T. (2014). *Familjerättsliga frågor inom socialtjänsten en översikt över bestämmelser, ärenden och handläggning*. Johanneshov: MTM.

UNICEF Sverige (2009). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige.

Vetenskapsrådet. (2017). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtat 171204, från:
<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Warshak, A. R. (2003). Payoffs and Pitfalls of Listening to Children. National Council on Family Relations. *Family relations*. 52(4), 373-384. Hämtat 171107, från:
<http://www.jstor.org.db.ub.oru.se/stable/pdf/3700318.pdf>

Widen, P. (2015). Kvalitativ textanalys. I A. Fejes. & R. Thornberg (red.), *Handbok i kvalitativ analys* (s. 176-192). (2 uppl.) Stockholm: Liber.